

jaargang 37/2009/2

DE ZANDLOPER

UITGAVE VAN DE VERENIGING OUD EDE

Verschijnt viermaal per jaar

COMBIMARKT

&

STUDIO EDE

VOORDEEL IN FOTO EN VIDEO

TEL. STUDIO EDE 0318 - 653363

Grotestraat 62, Ede tel. 0318-616414
Bellestein 21, Ede tel. 0318-614300
Stadspoort 10, Ede tel. 0318-652121
Hoofdstraat 24, V'daal tel. 0318-512689
Molenstraat 3, Rhenen tel. 0317-616866
PB 8170 6710 AD EDE

**FOTO
FILM
VIDEO
STUDIO**

oogmerk **optiek sloof**

Winkelcentrum Bellestein 21, Ede, tel: 0318 - 640479
Contactlenzen / Oogmetingen / Oogdrukcontrole
www.optieksloof.nl

ALLES VOOR DE DOE-HET-ZELVER

Autolakken

Draadmateriaal

Gereedschap

Verf

IJzerwaren

* Bezorgen gratis

Hout Board Triplex

Wandplaten Schroten

Wandweefsel

Dit alles natuurlijk bij

DOE-HET-ZELF MARKT

ELBERT JANSEN V/H DE NOOY

KOLKAKKERWEG 65 - 67 - EDE - TEL. (0318) 611 680

* Wij geven u een deskundig advies

DE ZANDLOPER

Uitgave van de Vereniging Oud Ede

37e jaargang
nummer 2
mei 2009

INHOUD blz

Van het Bestuur	1
Museumnieuws	2
Vrijwilligers gezocht(!)	2
Pianofabriek Rippen	3
Bejaarden naar de Soos	16
Nieuwe uitgaven	21
Een held tegen wil en dank	22
Archiefsprokkels	31
Colofon	32
Sponsors	32

VAN HET BESTUUR

Hans van Bemmelen, voorzitter

Op de Algemene Ledenvergadering van 14 april jl. heeft er een bestuurswisseling plaatsgevonden. Vier bestuursleden van de Vereniging Oud Ede (VOE) zijn overgestapt naar het bestuur van de Stichting Historisch Museum Ede en is er een nieuw bestuur van de VOE benoemd.

Het nieuwe bestuur bestaat uit twee personen met ruime bestuurlijke ervaring in de VOE, namelijk Hetty Blaauw en Frans Toonen, en drie nieuwkomers, namelijk Anke der Kinderen, Aart Homoet en Hans van Bemmelen.

Al bij de eerste gesprekken met elkaar is gebleken dat dit nieuwe team vol met ambitie zit om de VOE een nieuw leven in te blazen, nu het museum is afgesplitst.

Zo wil het nauwe banden met het museum onderhouden en daarvoor een vrijwilligers-vacaturebank opzetten, onderzoek naar de historie van Ede blijven stimuleren en daaraan bekendheid geven door middel van publicaties en lezingen, alsmede een bijdrage leveren aan het behoud van monumenten in de gemeente Ede.

Ook wordt gedacht aan het organiseren van cursussen. Deze punten zullen eerst in een beleidsplan nader worden uitgewerkt.

Een punt van aandacht is het ledenaantal. Dit is de laatste jaren aan grote schommelingen onderhevig. Het nieuwe bestuur zal ook zeker met acties komen om het ledenaantal uit te breiden.

MUSEUMNIEUWS

Patty Gonggrijp

Op het moment dat ik dit schrijf bevinden we ons in de hectische dagen vlak voor de opening van een tentoonstelling.

Dit keer is het "Spuut elf geeft water. Water in Ede vroeger en nu". We zijn nu zover dat we een duidelijk beeld hebben van hoe alles er uit komt te zien. Het wordt een mooi opgezette tentoonstelling, waarbij interessante historische en hedendaagse informatie en de bijbehorende beelden elkaar versterken.

We vertellen het verhaal van de 'waterketen': grondwater, drinkwater, rio-
lering, zuivering en oppervlaktewater en wat daarbij komt kijken. De ligging
van Ede op de overgang van de Veluwe naar de Gelderse Vallei brengt een
aantal interessante aspecten met zich mee. De eeuwenlange strijd tussen
Utrecht en Gelderland over de afwatering door de Slaperdijk heeft nog recent
zijn sporen achtergelaten. Tot 9 augustus heeft u de gelegenheid dit alles te
komen bekijken.

De voor Open Monumenten Dag geplande rondgang langs een aantal his-
torische panden met als motto "Ede op de kaart" krijgt inmiddels ook steeds
meer vorm. Er is in Ede toch meer te zien dan je zo op het eerste gezicht zou
denken. In dat kader zullen van 14 augustus t/m 12 september oude ansich-
ten, die iets over deze panden vertellen, tentoongesteld worden.

Op 17 september volgt dan de expositie "Black Sunday" met speciale aan-
dacht voor de bombardementen op Ede en de toegenomen organisatie van het
verzet om de airbornes te kunnen onderbrengen. De Reehorst schenkt aan-
dacht aan het lucht-aspect en wij behandelen de effecten op de grond. Een
speciale onderzoeksgroep is al geruime tijd bezig met het verzamelen van ge-
gevens.

Intussen moet ook het gewone werk doorgaan en mag de inventarisatie
van de verschillende depots niet vergeten worden. Kortom, er is weer voldoen-
de te beleven in het museum.

DE VERENIGING OUD EDE ZOEKT VRIJWILLIGERS

2

Een culturele organisatie als de Vereniging Oud Ede kan niet bestaan zonder
vrijwilligers: vrijwilligers bemensen de balie van het museum, ze sorteren fo-
tomateriaal, helpen mee tentoonstellingen in te richten, verzorgen rondleidin-
gen, begeleiden scholieren en onderzoeken de historie van Ede.

Op dit moment is de Vereniging Oud Ede in het bijzonder op zoek naar vrijwil-
ligers voor de volgende functies:

- o Een **ledenadministrateur** die als voornaamste taken heeft het innen
van de contributies, het bijhouden van de mutaties in het ledenbe-
stand, het verzenden van de ledenpassen en het leveren van een bij-
drage aan de verzending van het kwartaalblad "De Zandloper",
- o Een **webdesigner** die als taak heeft het onderhouden van de website
van het Museum en die van de Vereniging Oud Ede.

Lijkt het u leuk om voor een paar uur per week ons team van enthousiaste
vrijwilligers te versterken? U kunt zich dan aanmelden bij het Historisch
Museum Oud Ede:

e-mail: info@historischmuseumed.nl

Telefoon : 0318 - 619554

PIANOFABRIEK RIPPEN, TOONAANGEVEND IN EDE

Dick Kranen

Nederlandse prestatie op muziekgebied

“ONZE CORRESPONDENT MELDT ONS VANAF DE LEIPZIGER MESSE DAT DE DUITSCHE PIANOWERELD VERBAASD HEEFT GESTAAN OVER EEN GEHEEL NIEUW INSTRUMENT, GEBOUWD VOLGENS EEN NEDERLANDSCHE VINDING. HOEWEL DE FIRMA RIPPEN, PIET HEINSTRAT IN DEN HAAG, IN DUITSCHE KRINGEN BEKEND WAS ALS *AFNEMER* VAN HUN INSTRUMENTEN, BLEEK HET TOCH EEN NIEUWTJE, DAT ZIJ EEN EIGEN GEBOUWD INSTRUMENT EXPOSEERDE, EN DAN NOG WEL ZULK EEN PERFECT INSTRUMENT! IN DE MUZIEKAFDEELING VAN DE MESSE WAS DE RIPPENPIANO HET GESPREK VAN DEN DAG.”

Advertentie in Het Vaderland, 19-4-1938

Aldus het begin van het verslag in *Het Vaderland* van 5 mei 1938.

Maar het gaat nog verder met lofprijzingen op dit instrument dat "met glans te vergelijken is met wereldmerken die er jarenlang voor nodig hadden hun produkt tot een vergelijkbare perfectie te brengen."

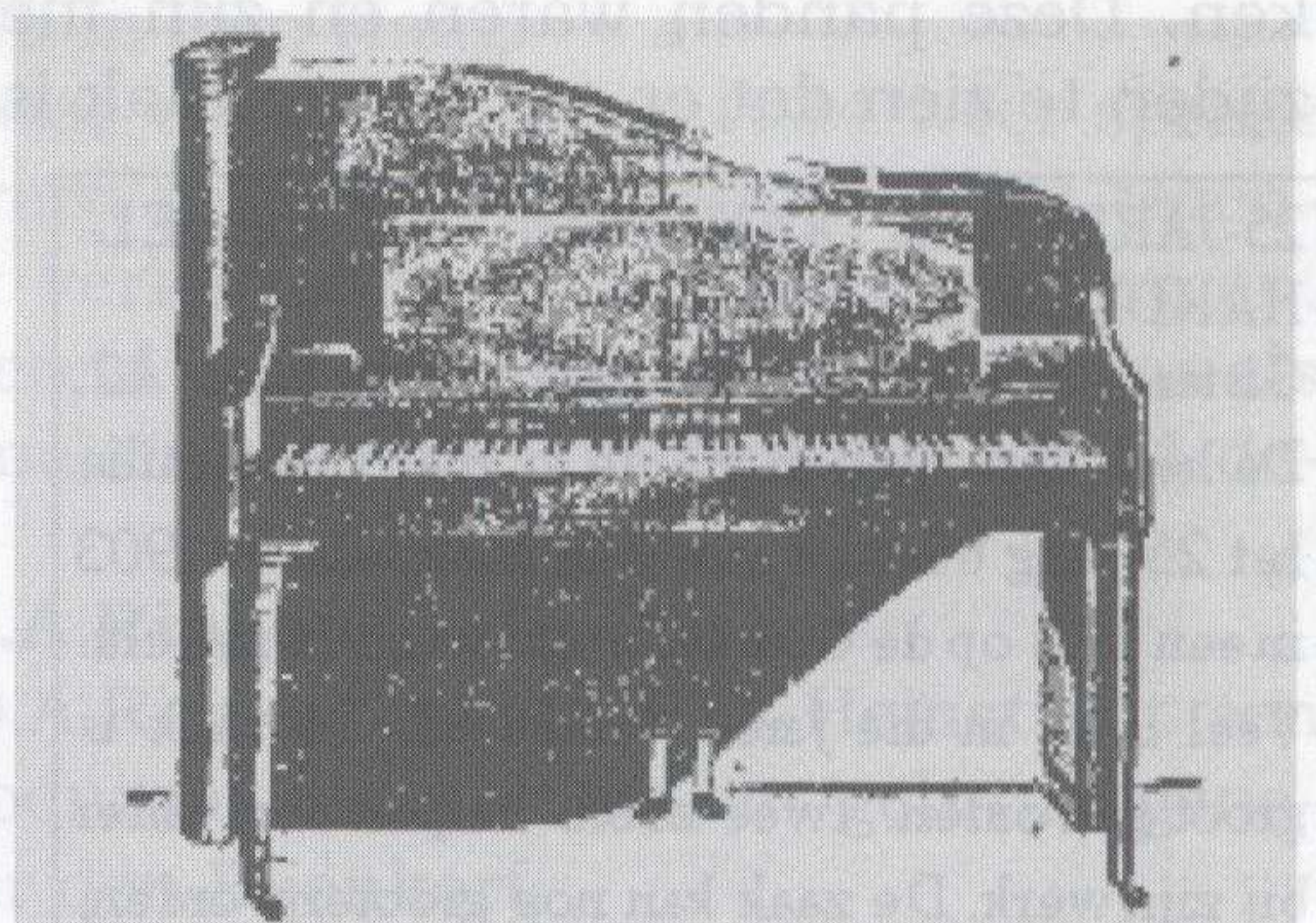
Het uiterlijk van dit instrument is namelijk een "volkomen natuurlijke weerspiegeling van het karakter van de piano als snaarinstrument. Het lijkt op het eerste gezicht iets op een rechtopstaanden vleugel of nog meer op een harp."

Er is duidelijk afgeweken van de traditionele pianokast die wel achterstevoren in de huiskamer werd gezet, de achterkant bedekt met een kleed, om (te veel) opvallen in de huiskamer te vermijden.

Deze Rippen-piano combineert zijn sierlijke uiterlijk en kleine omvang met hoogstaande muzikale prestaties.

In een aantal brochures over deze piano staan diverse loftuitingen, van onder anderen de dochter van architect Berlage, die het *gedistingeerde cachet* prijst. Ook Sem Dresden, directeur van het Koninklijk Conservatorium in Den Haag en Everhard van Beinum, leraar aan dezelfde instelling, schrijven vol lof over het instrument. Theo van der Pas, concertpianist en tevens leraar aan het Haagse Conservatorium: "Het mooiste instrument dat ik ken! welk een toon! Van bas tot discant¹ 88 tonen van gloed en verve!"

Zelfs de concurrentie, in de persoon van de heer Wagenaar vertegenwoordiger

Opzienbarend nieuws

IN DE MUZIEKWERELD!

Een nieuwe piano met een klankrijkdom als die van de groote vleugels van naam. Vooraanstaande mannen op muziekgebied zijn enthousiast. De klank schoonheid van de nieuwe Rippen is een wonder! Voord! want U weet dat de Rippen niet meer ruimte inneemt dan een gewone piano. Als U zeer hooge-eischen stelt, moet U dit instrument bezitten. **PRIJS F 975.—**

R I P P E N

D. A. RIPPEN • PIET HEINSTRAT 47.44 • TEL. 374693 • DEN HAAG

¹ Discant : muziekterm om de hoge tonen aan te duiden bij orgel, piano en klavecimbel.

van Pianohandel Bender, looft in genoemde brochure de kwaliteiten van deze piano.

Iets over de voorgeschiedenis van deze piano

Op 5 juni 1903 richtte Dirk Antoon Rippen de Piano- en Orgelhandel Rippen op in een huis gelegen aan de Grootte Markt in Den Haag. D.A. Rippen geboren op 23 oktober 1874 in Kampen, vestigde zich in het begin van het jaar 1897 in Den Haag, komend van Amsterdam. Hij huwde op 12 april 1901 met Johanna Adriana Hendrikje van Dongen, geboren op 3 januari 1871 in Dordrecht.

De datum, 5 juni 1903, komt aardig overeen met die van de inschrijving bij de Kamer van Koophandel in Den Haag, te weten 8 juni 1903. De zaken ontwikkelden zich wonderwel, want reeds drie jaar later werden de panden Piet Heinstraat 42, 42a, 44 en het er achter liggende Elandstraat 19 betrokken. Deze panden waren en zijn met elkaar verbonden. Thans is aan beide zijden te zien dat er een fietsenzaak is gevestigd.

25-JARIG BESTAAN PIANO-EN ORGEL-HANDEL D.A. RIPPEN

Gisteren was het feest in de Piet Heinstraat 42. De heer D.A. Rippen vierde er met zijn familie het 25-jarig bestaan van hun zaak, die in 1903 in een huis op de Grootte Markt werd opgericht. Veel is er in die jaren veranderd. De zaak is groot geworden. Twee zoons helpen den vader bij zijn werk. De zaak kan nog groter worden, want de basis is solide. In dezen tijd van komen en gaan is dat wel een feit dat feestelijk herdacht mag worden. En het was er feest. Familie, vrienden en bekenden zonden fraaie bloemen, de recepties 's middags en 's avonds waren druk bezocht. Het was een dag, die de familie Rippen zooveel hartelijkheid bracht, dat zij er nieuwen moed uit zal putten om voort te gaan op den ingeslagen weg.

Het Vaderland van 9-6-1928

Volgens Pieter Verhulst² werkte D.A. Rippen vanaf 1903 bij pianofirma Rijken, toen gelegen aan de Nieuwstraat. Gezien zijn inschrijving bij de Kamer van Koophandel is hij naast zijn dienstverband bij Pianohandel Rijken in 1903 al begonnen voor eigen rekening te werken.

In 1927 vond reeds de verwerving van de panden Piet Heinstraat 44a en Elandstraat 21 plaats. In de Bilderdijkstraat nr. 151 bevond zich de werkplaats. Ook dit laatste adres bevond zich op loopafstand van de Piet Heinstraat. Het winkelpand van Rippen bevond zich tussen de Piet Heinstraat en de Eland-

straat; het was één lange 'pijpenla'. Het pand in de Bilderdijkstraat bevond zich aan de overkant van de Elandstraat

Johan Jacob Rippen (1909-1994) leerde het vak bij zijn vader en bij andere ateliers. Hij begon met de basis van de pianobouw, eerst in Nederland en leerde verder in Duitsland.

Het Vaderland 14-7-1928

Het was de bedoeling dat hij op traditionele wijze zijn vader zou opvolgen in een kleinschalig en overzichtelijk bedrijf. Maar het zou anders lopen. Johan Rippen zag van nabij dat de traditionele pianobouw een moeilijke periode

² Pieter Verhulst: piano-expert en auteur.

Op www.pianoexpertise.nl kunt u zelfs horen hoe een Rippen instrument klinkt!

doormaakte: het was tijd voor iets nieuws en dat voelde Johan goed aan.

Het is vanzelfsprekend mooi meegenomen voor iemand die muziekinstrumenten wil verkopen, dat hij/zij over enige muzikaliteit beschikt. Johan bleek in ruime mate aan die eis te voldoen. Behalve piano speelde hij ook verdienstelijk viool. Dat blijkt uit het hieronderstaande verslag van de feestavond ter gelegenheid van het 40-jarig jubileum van de Gereformeerde Jongelingsvereniging (GJV) op 16 mei 1928, waarop diverse vertegenwoordigers van het landelijk verenigingsleven en zelfs een Kamerlid het woord voerden.

“De heeren C.G. van Dongen, piano, P.T. Rippen³, orgel, J.J. Rippen, viool, speelden hierna (aan het slot van de avond, DK) onder doodsche stilte een paar nummers muziek, t.w. Andante uit de 1^e Symphonie van Beethoven en een Allegretto quasi Andantino van Schubert.”

Een paar jaar later, op 1 december 1933, huwde Johan met Margaretha Cornelia Braber, geboren op 15 april 1909 in Den Haag.

Ondanks de crisistijd van die jaren was er in december 1934 weer sprake van enige uitbreiding van de zaken: er werd aan de Groote Marktstraat tegenover de Bijenkorf een showroom annex verkoopruimte in gebruik genomen. Ongetwijfeld was *Het Vaderland* graag bereid voor een trouwe adverteerder als Rippen zo nu en dan gratis reclame te maken, zoals in dit bericht van 14 december 1934:

"Toonzaal D.A.Rippen

Gistermiddag heeft de pianozaak D.A.Rippen uit de Piet Heinstraat een tijdelijk verkooplokaal, dat tevens als toonzaal dienst doet, in gebruik genomen aan de Groote Marktstraat, tegenover den Bijenkorf.

Vorbijgaande wordt men reeds getroffen door de smaakvol ingerichte etalage en de heldere buitenverlichting. In de toonzaal is een groote collectie moderne kleine, zgn "Mignon" vleugels ondergebracht.

De firma Rippen heeft hard moeten aanpakken om dit oude pand in één week om te bouwen tot een fraaie toonzaal, doch met hetgeen zij bereikt heeft, is het aanzien van de Groote Marktstraat alleszins verfraaid."

Méer dan een piano

Johan Rippen maakte, zoals hij later zelf verklaarde, "uit liefhebberij" een schets voor de 'Rippen-Harpvleugel'. Deze benaming is verwarrend, omdat het instrument een rechtsnarige piano is, met een wat aangepast mechaniek. De sierlijke kast kreeg zijn fraai gewelfde vorm door het natuurlijke verloop van de snaren, die evenwijdig over één kam liggen. Het instrument lijkt daardoor inderdaad op een vleugel die op zijn kant staat. Ook is de vorm van een harp in het model goed herkenbaar. Het model kreeg de naam *Maestro* en werd aangeboden voor f 975 . In de brochure *Rippen, Variations Sympathiques*, wordt gesteld dat de *Maestro* méer dan een piano is geworden.

In een brochure, genaamd *RIPPEN*, gedateerd februari 1940, wordt verslag gedaan van de ontwikkelingen sinds het op de markt komen van de *Maestro* en wat er uit de 'kast' werd gehaald om naamsbekendheid te krijgen.

Op de Wereldtentoonstelling in New York in 1939 werd Rippen een plaats ter beschikking gesteld door de Nederlandse regering (Ministerie van E. Z) op de Culturele afdeling van de tentoonstelling.

³ De twee jaar oudere broer Pieter Thijmen

Het Rippen-Patent, in dit geval het recht piano's van een bepaald merk in licentie te mogen bouwen en vervolgens te verkopen op de plaatselijke markt, werd behalve aan twee (grote) Duitse bedrijven, eveneens verkocht aan John Murdoch & Co.Ltd te Londen, één van de grootste Engelse concerns op muziekgebied met zo'n 40 pianozaken, een muziekuiteverij en een fabricageafdeling.

In april 1939 werd Johan benoemd tot *Founder Member* van *The Institute of Musical Instrument Technology* in Londen, voorwaar een hele eer en weer een extra mogelijkheid deze erkenning te gebruiken in reclamecampagnes.

Het hiernaast afgebeelde model van de Maestro is waarschijnlijk de tweede piano door Rippen in 1938 gebouwd.

Ook in Amerika liet men zich, onder meer in *The Piano Technician* lovend uit: "De foto toont hoe het ontwerp breekt met de traditie, maar dat is slechts een deel van het verhaal. Het binnenwerk van de piano en de algemene constructie laat de techniker met de ogen knippen en zich afvragen of hij het wel goed ziet. Als men geblinddoekt naar de piano zou luisteren, zou men overtuigd zijn een concertvleugel te horen met een bijna volmaakte scala. De toon is rijk en prachtig gelijkmatig over het gehele klavier."

Ruimte te kort

Zodra bleek dat de Maestro aansloeg, werd de keuze gemaakt het eigen merk met voorrang aan te bieden. Om dat te kunnen realiseren moest er ruimte gemaakt worden door drastisch op te ruimen.

Merken als Krietsch, Adam, Krause, Steinbach en vele andere werden voor 'weggeef' prijzen aangeboden. (200-500 gulden). Gedurende de bezetting 1940-1945 is met wisselend succes getracht de zaken voort te zetten, maar na de bevrijding zag Johan Rippen zijn kans. Hij stond er sinds het overlijden van zijn vader op 18 april 1945 alleen voor.

De concurrentie uit Duitsland was voor een groot deel weggevallen, het was dus zaak de productie weer snel op gang te brengen. Enkele jaren wist het bedrijf zich nog in Den Haag te behelpen, maar begin jaren '50 werd besloten elders een fabriek op te zetten. Uitbreiding in het Haagse zou ook veel te duur worden.

Ook organisatorisch was er veel te winnen door op één locatie te gaan werken. De keus viel op Ede.

Uitschrijving bij de Kamer van Koophandel in Den Haag vond plaats op 10 november 1951.

HUIZEN TE HUUR in Den Haag

Diverse woningen in Den Haag te ruilen met woningen te Ede, Bennekom of Lunteren.

Aanbiedingen firma Rippen, Piano-fabriek, Reehorsterweg 50, Ede.

SPOED GEWENST!!

Op 18 augustus 1951 werd deze advertentie in de Edesche Courant geplaatst. Hieruit blijkt dat men in de zomer van 1951 druk bezig was het personeel, dat uit Den Haag meeging naar Ede, aan een woning te helpen.

Vestiging in Ede

Aan de Reehorsterweg nrs 50-52 werd in 1951 een bestaand be-

drijfspannd gekocht. Uit de datum van inschrijving bij de Kamer van Koophandel te Arnhem, 30 november 1951 en de data waarop de gevonden advertenties werden geplaatst, blijkt dat de productie in de laatste maanden van dat jaar op gang moet zijn gekomen. Op 20 maart 1957 was voor de bouw van de showroom vergunning verleend, terwijl de officiële opening in november 1957 plaatsvond.

De eerste personeelsadvertentie in de Edesche Courant

Johan Rippen wilde de productie zo efficiënt mogelijk organiseren en daarbij zoveel mogelijk in eigen beheer houden.

Anders dan bij de kleinschalige en ambachtelijke traditonele pianobouw, wilde Rippen de productie als een soort 'lopende band' ter hand nemen. Aan het begin van de 'band' werd het ruwe materiaal aangevoerd en aan het eind ervan konden de Rippen piano's gestemd en wel in de eigen vrachtwagens worden geladen, klaar voor vervoer dwars door Europa.

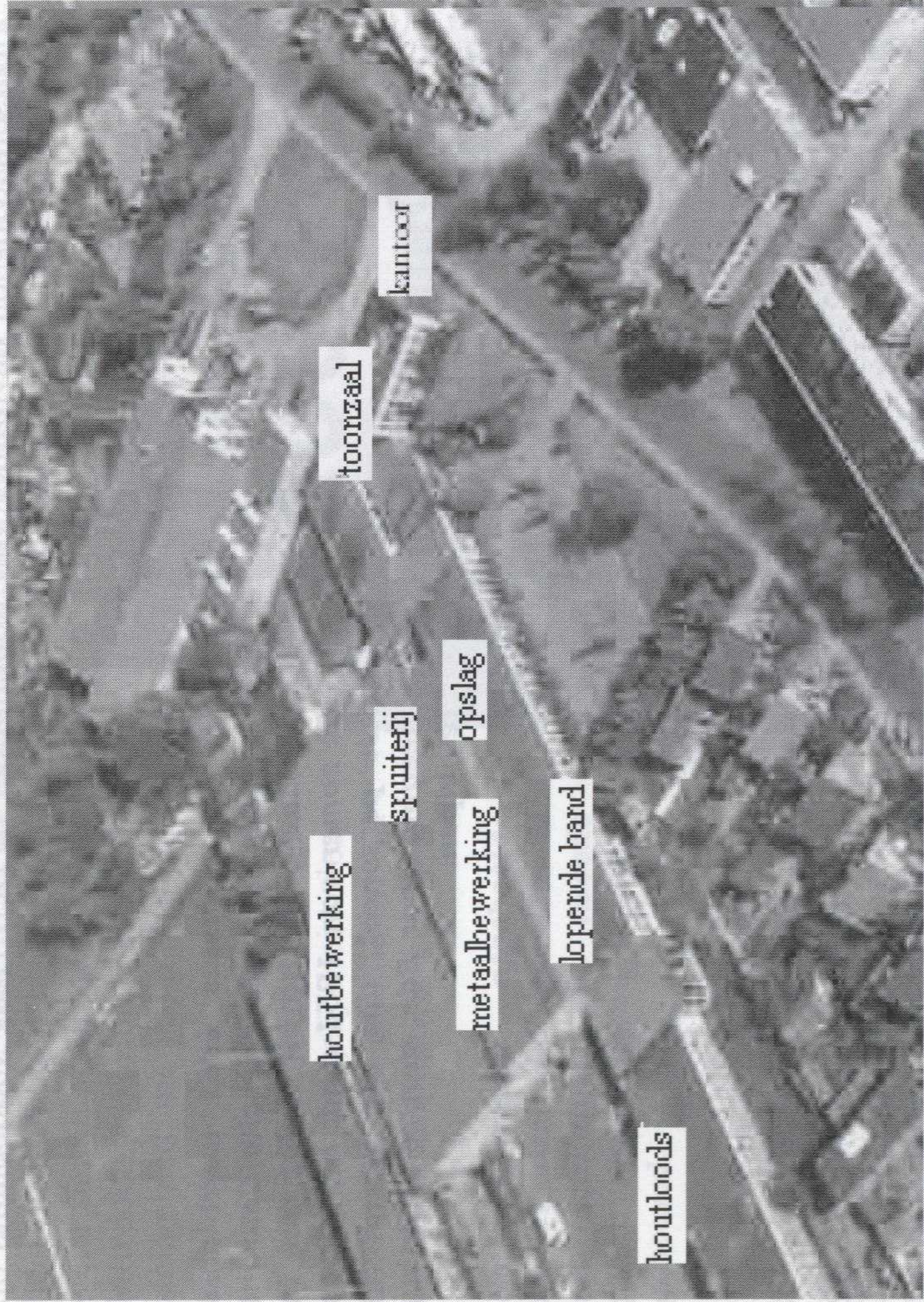
Rippen's

pianofabriek

vraagt flinke

halfwas meubelmaker bankwerker spuiter en leerlingspuiter

Aanmelden:
Reehorsterweg 52, Ede

Luchtfoto omgeving Reehorsterweg (Gem.Archief Ede nr.GA 21581) Links van het midden ziet u de platte daken van de fabrieksloodsen van Rippen.

Uit de brochure *Rippen Variations Sympathiques*:

"De moderne nieuwe fabriek heeft een bedrijfsruimte van 2500 m², alles op de begane grond. Het bouwen van de piano's geschiedt op moderne, rationele wijze. Het hout, dat op het terrein van 12.000 m² is opgeslagen, wordt aan één kant met wagentjes naar binnen gereden en aan de andere kant rijden trans-

Piano technici bezig met het afregelen van het mechaniek

portauto's het gebouw uit met de afgewerkte piano's. De bouw van de piano's geschiedt in series, en door het montagesysteem verloopt de productie zeer efficiënt. Waar vroeger in een (piano)fabriek droog hout werd gebruikt, wordt hier het hout in droogkamers nabehandeld, en de droogtegraad elektrisch gemeten. De fabriek is volautomatisch airconditioned, d.w.z. dat temperatuur en vochtigheidsgraad der lucht door vernuftige apparatuur op constante waarden wordt gehouden."

Ook buiten Europa wist men Rippen te waarderen. Verpakt in kisten met oliepapier gingen de piano's en vleugels onder meer naar Hongkong, Peru, Nieuw-Zeeland, Zuid-Afrika en Noord-Amerika.

Rippen-vleugel

(advertentie)

A 1958 Rippen upright piano. I have owned her for about 38 yrs, she a beauty for her age & Mahogany in color. She is in very good condition, just take a peek for yourself & if you like what you see then make an offer!! (would you like to hear her tune? Then please call). So what are you waiting for She is a Beauty and will be gone soon.⁴

Is dit geen leuke en enthousiaste advertentie uit 1996?

In de brochure *WERELDFAAM IN 30 JAAR* uit 1967 wordt iets vermeld over de toename van het aantal geproduceerde piano's, en waaraan die toename te danken was. Vóór 1940 werden er per jaar 50 piano's verkocht, terwijl dat aantal in 1950 was gegroeid naar meer dan 500. Weer tien jaar later, in 1960, waren dat er 5.000 geworden, tot in 1968 de produktie tot 10.000 was gestegen. Dat was alleen mogelijk omdat de toon, speelaard, toonkarakter (toucher), duurzaamheid, prijs en afmeting, onnavolgbaar zijn gebleken en geheel verantwoordelijk waren voor de groei van het merk Rippen.

Het fabrieksgebouw was behalve van airconditioning ook voorzien van vloerverwarming, voor die tijd uiterst modern. Ongetwijfeld erg prettig voor het personeel dat staande zijn werk moest doen. Het personeel was herkenbaar aan de verschillende kleuren werkkleding: groen voor de houtbewerkers, blauw voor de metaalarbeiders en wit voor de pianotechnici. (zie foto op een vorige pagina)

In het nieuwe fabriekscomplex was ook een grote showroom ingericht met een speciaal akoestisch plafond om de verschillende typen Rippen-instrumenten zo goed mogelijk tot hun recht te laten komen.

De feestelijke opening van de nieuwe fabriek geschiedde op 5 november 1957 door dr. Jelle Zijlstra, minister van Economische Zaken.

In een speciale kleurenditie van het Rippen-personeelsblad *Alla Marcia* (marstempo) wordt uitvoerig verslag gedaan van deze belangrijke mijlpaal.

⁴ Was te koop op www.UK Pianos.co.uk

Naast vele prominenten waren ook befaamde pianisten als Miep Simonis, Cor de Groot, Jan Wijn en Theo van der Pas aanwezig. Er werd een pianoconcours gehouden met als hoofdprijs een *Rippen Maestro*.

Het concours werd gewonnen door Miep Simonis.

Groei

De productie groeide gestaag, en het personeelsbestand nam toe tot 200 man. Elke werkdag werden twaalf piano's gebouwd.

In een later stadium werden ook de bijzondere gegoten aluminium Rippen-vleugels in serieproductie gebouwd.

Het oorspronkelijke bijschrift van deze foto luidt: "Minister Zijlstra probeert zelf nog even de Rippen-vleugel na het vertrek der andere genodigden."

Ik zou er zelf van willen maken:

Een glorieus moment voor J.J. Rippen!

Op zeker moment was de vraag naar instrumenten zó groot dat Johan Rippen het personeel bijeen riep en een dagloon extra beloofde, indien de productie opgevoerd kon worden naar zestien piano's per dag. Het personeel spande zich uiteraard extra in en het lukte de dagproductie te verhogen. Johan Rippen was niet alleen een gedreven pianobouwer, hij was ook behoorlijk op de penning: zodra het gestelde doel bereikt was, gaf hij opdracht voortaan dagelijks zestien

piano's te bouwen.

Inmiddels werden ook allerlei typen kruissnarige piano's gebouwd en voor de *Rippen Maestro* werd een nieuwe kast ontworpen: moderner en zonder consolepoten. Van dit model is de iets kleinere en kruissnarige 'Sheherazade' afgeleid, die ook een aantal jaren in productie was. Deze piano's hadden in 1960 wel een prijskaartje van ongeveer f 4.000.

Het unieke van Johan Rippen en zijn pianofabriek is dat hij zijn durf en gedrevenheid vóór alles richtte op vernieuwing en een voortdurend zoeken naar verbetering. En soms wordt wel vergeten dat de Rippen-pianofabriek zijn grootste bloei beleefde in de na-oorlogse periode van 'wederopbouw': er was een enorme vraag naar moderne, betrouwbare en helder klinkende piano's, geschikt voor gezinnen met lessende kinderen en voor het thuis musiceren, dat nog heel populair was in het tijdperk vóór de televisie.

Door de efficiënte productie konden veel verschillende kastontwerpen gemaakt worden, passend bij de trends in wonen en interieur. Maar Johan Rippen zelf bleef steeds zoeken naar technische verbeteringen in het pianomechaniek. En weer zou hij met een revolutionair ontwerp komen, waarvoor een tweede, compleet nieuwe fabriek in Ierland werd gesticht.

Shannon

Op 10 juli 1961 werd op Shannon Free Airport door de Ierse minister voor Transport en Energie de vestiging van Rippen Ltd plechtig geopend. De ceremonie werd opgeluisterd door een recital van tien Ierse en tien Nederlandse pianisten.

Bij opening had het bedrijf een oppervlakte van ca 4.500 m², met uitbreidingsmogelijkheden tot 22.500 m². Helaas heeft deze vestiging veel geld gekost en maar weinig opgeleverd. Het was, zoals achteraf bleek, een te grote stap.

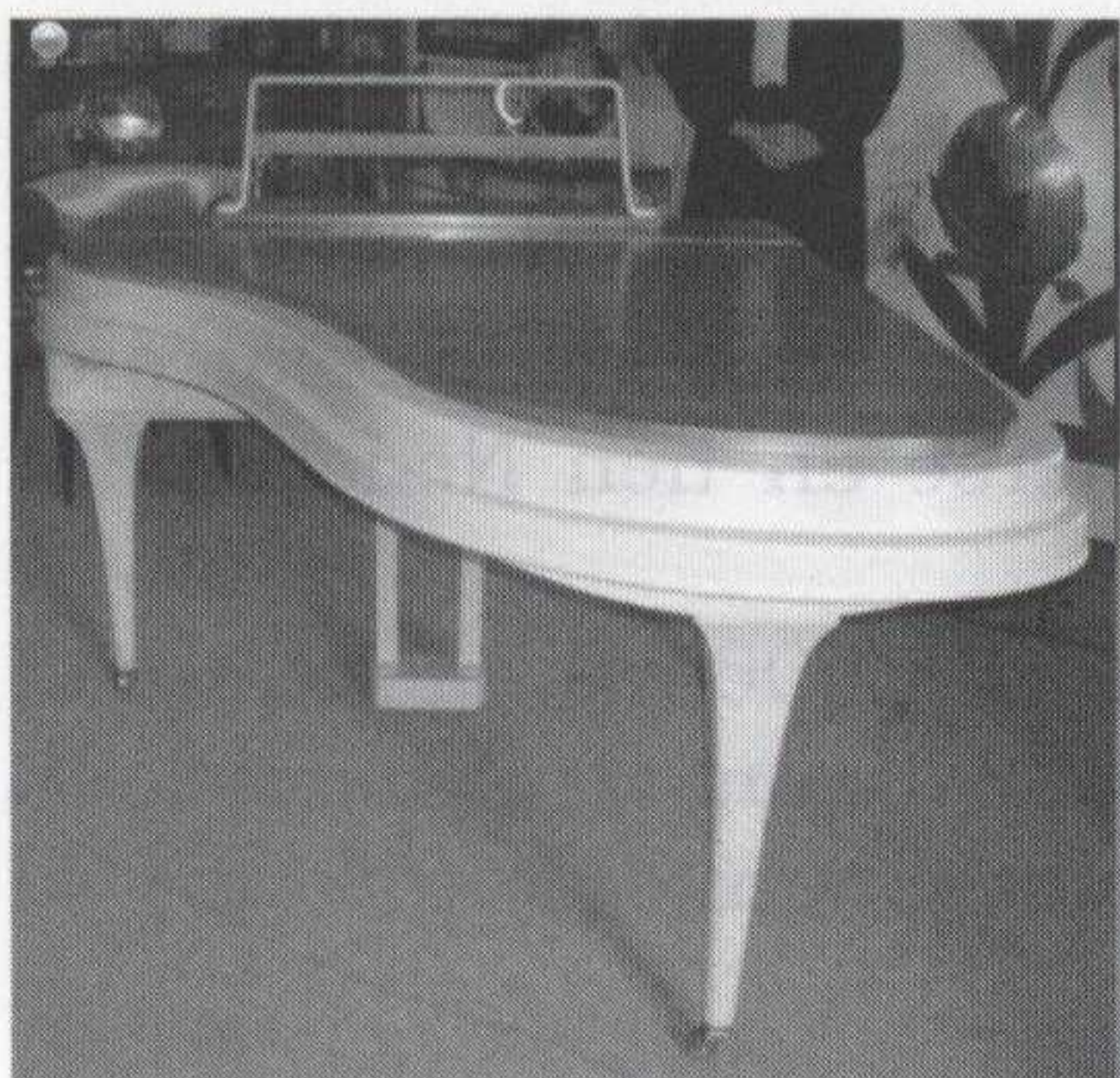
Rippen-vleugel

Tijdens deze bloeiperiode verraste Johan Rippen, zoals hij dat eerder met de *Maestro* had gedaan, de piano-industrie en het koperspubliek met een wel zeer bijzondere vleugel. Het is bekend dat Johan Rippen al voor de oorlog ideeën

had voor een kamervleugel die moest voldoen aan zijn moderne inzichten, maar het zou tot 1950 duren voordat dit opmerkelijke instrument voor het eerst aan het publiek gepresenteerd werd.

In de loop van de jaren werd de bewerkelijke bouw wat vereenvoudigd. De zangbodem kon eenvoudig in het instrument geschroefd worden. Rippen wilde een vleugel leveren die efficiënt en redelijk voordelig gebouwd kon worden.

In Nederland te zien in o.a.: Martinikerk Groningen, Jachtclub Rotterdam, Aluminium vleugel, ontwerp J.J. Rippen, 1950. In serieproductie gebouwd in Ede tot 1972.

Dat bleek echter onmogelijk: de productie was dermate kostbaar dat het instrument geen winst opleverde. Toch was het jarenlang het paradepaardje van de fabriek.

Omdat het fabriekcomplex aan de Reehorsterweg gunstig verkocht kon worden, besloot Johan Rippen in 1969 de productie te verplaatsen naar de Frankeneng in Ede, waar langs de spoorlijn een nieuw bedrijventerrein werd aangelegd. Met de voorspoed van het bedrijf lijkt het echter gedaan. Oorzaken daarvan zijn onder meer:

- tijdens de verplaatsing naar de Frankeneng brandt de oude fabriek aan de Reehorsterweg af, waardoor veel machines, mallen en voorraden verloren gaan;
- problemen met de productie van het kunststof mechaniek in de fabriek in Shannon kosten het bedrijf veel geld;
- de groeiende import van goedkoop geproduceerde piano's uit Japan en Korea blijkt een bedreiging die blijvend blijkt te zijn.

De productie van de elegante aluminium vleugel wordt in 1972 gestaakt en het bedrijf moet door stagnerende afzet flink inkrimpen. Er volgt een moeilijke periode, en tot 1975 is het bedrijf zelfs in surséance. Johan Rippen ziet met lede ogen aan dat ambtenaren van Economische Zaken voortaan de dienst uitmaken in zijn familiebedrijf. Hij gaat in 1976 met pensioen.

Er wordt in de afgeslankte fabriek niet meer geëxperimenteerd met nieuwe vindingen op technisch gebied en het assortiment is veel kleiner. In 1978 lijkt het tij te keren en er werken er weer 160 vaklieden in de fabriek. Maar

Frankeneng 17

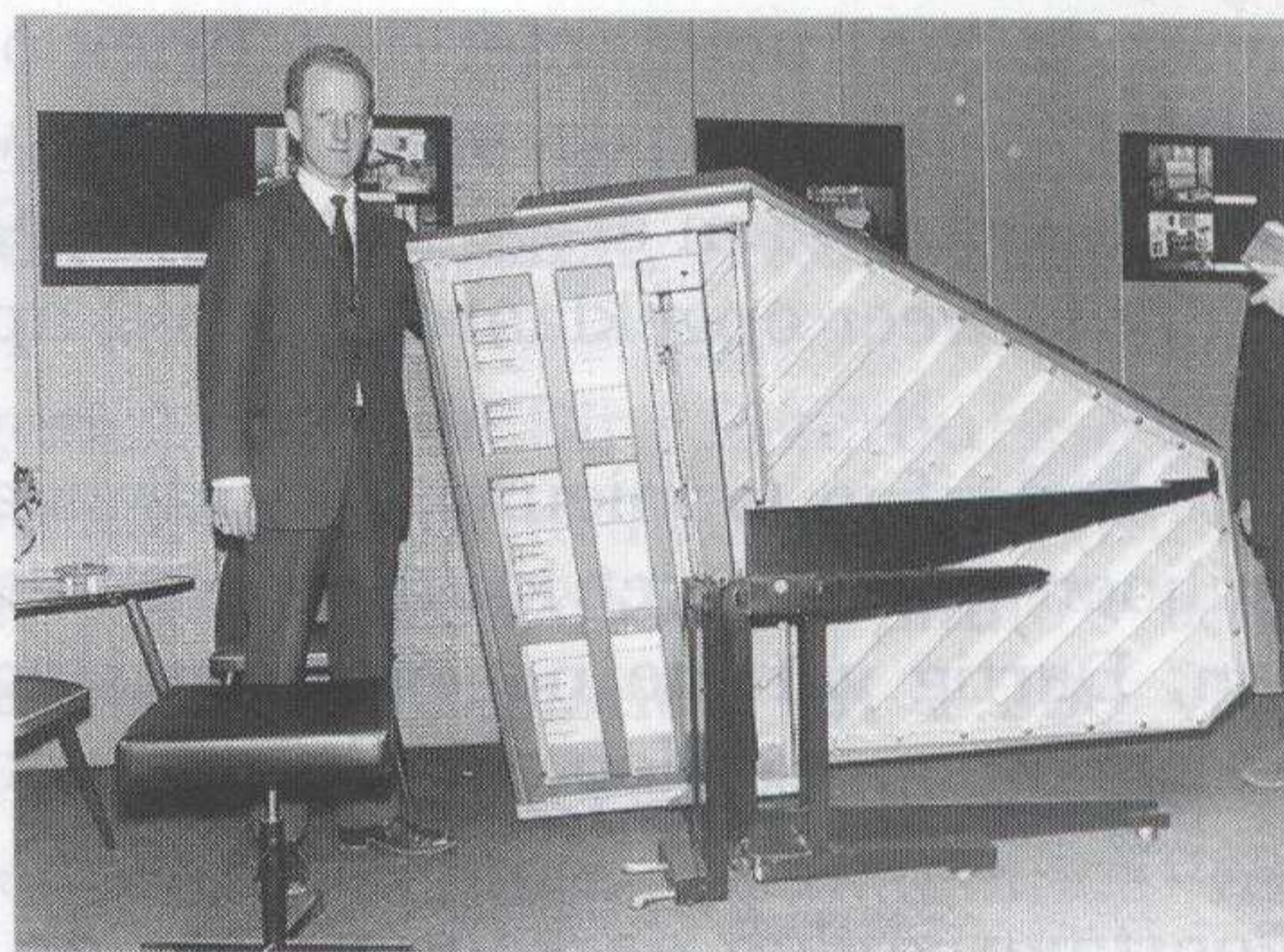
dan volgt de recessie van 1981 en de pianobranche stort in. Een faillissement lijkt onvermijdelijk.

Pieter J. Rippen

Twee zoons van Johan waren in de loop der jaren betrokken bij het bedrijf: Pieter en Nico. Onder leiding van Pieter Rippen, maakt de fabriek toch een doorstart en er wordt in die periode zelfs weer een Rippen-vleugel gebouwd, al is dit een traditioneel ontwerp met een houten kast. In 1987 wordt het vijftigjarig bestaan gevierd: de Rippen-pianofabriek heeft dan sinds 1937 het respectabele aantal van ongeveer 200.000 instrumenten gebouwd!

De door het uitbreken van de Golfoorlog in 1991 stagnerende afzet betekent uiteindelijk de genadeklap. De teller van het aantal Rippen-instrumenten staat dan op 217.600 stuks.

Johan Rippen was, zoals we gezien hebben, een innovatieve pianofabrikant, maar ook zoon Nico stond zijn mannetje. Hij ontwierp in 1969 een opklapbare vleugel, die de naam Lindner kreeg. Dit instrument staat op één poot, en werd in serieproductie gemaakt in de fabriek in Shannon, Ierland.

De laatste jaren

Het ging in de jaren 1980 van crisis naar crisis. Opnieuw in 1983 inkringing van personeel, na een kapitaalinjectie door het Ministerie van Economische zaken en de Provincie Gelderland van f 3 miljoen.

In de maand maart van het jaar 1985 barstte de bom. Op 29 maart kopte de Edese Courant: **PIANOFABRIEK RIPPEN FAILLIET**. Een schuldenlast van bijna 14 miljoen gulden en een voorraad van 500 pianos's was niet meer te overzien. Tenminste, zo leek het. In het zelfde bericht stond ook de mededeling van de curator dat hij in onderhandeling was met een gegadigde voor overname, waarop al zeer binnenkort een beslissing werd verwacht. En ja, de inkt was nauwelijks droog of de volgende dag verscheen in dezelfde krant het bericht: **PIANOFABRIEK EDE GERED**. Een anonieme vennootschap, waarin voor de helft met Nederlands en de andere helft met Amerikaans kapitaal werd geparticipeerd, zou de zaken voortzetten. Van de toen nog 100 werknemers konden er 95 in dienst blijven. "De toekomst perspectieven zijn goed", aldus directeur P.J. Rippen.

Op 16 februari 1991 staat in de NRC een bericht met de kop: **FAILLISSEMENT VAN RIPPEN PIANO'S**: "De in Ede gevestigde Pianofabrikant Rippen is failliet verklaard nadat het bedrijf onlangs surseance van betaling verkreeg. Indien zich geen koper voor de pianofabriek meldt, zullen de 109 werknemers hoogstwaarschijnlijk moeten worden ontslagen." (dit is dus de tweede keer, DK)

³ Samenwerkingsverband van ondernemingen voor een bepaald object.

Vervolgens op 26 februari: **OVERLEVINGSPLAN RIPPEN LIJKT MISLUKT:** "De kansen voor Rippen Piano uit het Gelderse Ede om het hoofd boven water te houden lijken verkeken. Na de faillissementsuitspraak op 13 februari is naarstig gezocht naar mogelijkheden om het bedrijf voort te zetten, maar deze pogingen hebben niets opgeleverd. Een serieuze gegadigde heeft zich inmiddels terug getrokken. Besloten is met de fabricage van piano's te stoppen en het bedrijf met zijn ruim 100 werknemers te sluiten. Intussen zoeken de curator en de financiers naar een oplossing om de onderneming, eventueel in afgeslankte vorm, alsnog te behouden."

Dan op 6 maart 1991 gloort er weer hoop: **PIANOFABRIEK RIPPEN IN EDE TOCH GERED.**

"Pianofabriek Rippen uit Ede, de enige fabrikant van piano's en vleugels in de Benelux, kan in afgeslankte vorm de produktie toch hervatten, nadat een maand geleden het faillissement werd aangevraagd. Gisteren heeft een nieuwe financier de contracten met de fabriek ondertekend."

Nadat in februari de pianofabriek voor de tweede maal in zes jaar failliet was verklaard, kwam er op 23 maart 1991 toch weer een optimistisch bericht: "De lucht is weer opgeklaard en op 2 april 1991 zal de fabriek in Ede opnieuw opengaan.

Het bedrijf is (opnieuw, DK) afgeslankt, de crediteuren hebben meer dan een miljoen gulden niet kunnen verhalen, maar er is een nieuwe financier gevonden. Dertig van de negentig ontslagen personeelsleden zullen opnieuw in dienst genomen worden om de produktie van piano's en vleugels op gang te brengen."

14

Voortaan zullen de kasten voor de piano's en vleugels in Rusland geproduceerd worden. De doelstelling is dat in 1991 met *dertig* personeelsleden ongeveer de helft van de omzet gehaald wordt, terwijl daar vorig jaar nog *negentig* mensen voor nodig waren. De voorlopig nog anonieme financier die bereid is geld te steken in de opnieuw failliete boedel, heeft wel als eis gesteld, dat er vanaf het eerste jaar winst gemaakt moet worden. Volgens zeggen van directeur Rippen gaat dat zeker lukken.

Rippen mag dus nu weer een nieuwe start maken. De directeur is hoopvol: de afloop van de Golfoorlog zorgt voor 'een weer aantrekkende markt'. En het bedrijf heeft met een juist ontwikkelde nieuwe vleugel een produkt in huis waarmee het nieuwe markten denkt te kunnen aanboren. Een goedkope vleugel kost ongeveer f 13.000 en een vleugel uit de middenklasse tussen de f 18.000 en f 26.000. De 'Overture' van Rippen komt op f 21.000 gulden in de winkel. Ze heeft kleine afmetingen, maar produceert door een speciale boogbodem constructie het geluid van een grotere vleugel, aldus Rippen.

Feest in Ede, Rippen 55 jaar

Op 17 april 1992 meldt het AD dat het bedrijf 55 jaar bestaat: "De vermaarde piano- en vleugelfabriek van J.J. Rippen in Ede bestaat 55 jaar (1937-1992) en dat viert men met een open dag. In het pand aan de Frankeng 17 worden pianoconcerten gegeven en zijn er rondleidingen waarbij de pianobouwers het publiek laten kennismaken met diverse facetten van hun ambacht."

Na het feest

Tijdens het feest moet de directie geweten hebben dat dit waarschijnlijk wel de laatste keer zou zijn dat men zo gezellig bij elkaar een feestje vierde; de onderhandelingen met de pianofabriek van Becker in Sint Petersburg in Rusland moeten toen toch al op z'n minst in voorbereiding zijn geweest:

Want op 13 juni 1992 kopt het AD: **PIANOFABRIEK NAAR RUSLAND**, en schrijft verder dat er een joint venture⁵ tussen Rippen en de geprivatiseerde Piano Factory (v.h. J. Becker) uit Sint Petersburg is opgericht. De produktie wordt overgebracht naar Sint Petersburg in Rusland. Van de 30 werknemers in Nederland worden er 22 ontslagen.

Rippen zoals het in Ede bestond wordt omgevormd tot een verkoopkantoor, terwijl de Russen de produktie van de Rippen-piano's verzorgen, onder Nederlands technisch toezicht, dat wel.

De joint venture met Becker

Het **Algemeen Dagblad** van 31 december 1992 geeft nadere informatie over de situatie: **JOINT-VENTURE REDDING VOOR PIANOFABRIEK, PRODUKTIE OVERGEPLAATST NAAR SINT PETERSBURG**

"We hebben een onderneming opgericht met de Sint Peterburgse pianofabriek J. Becker (uit 1841). Een gerenommeerd bedrijf. In het GOS (Russische Federatie) bestaat een rijke traditie van pianisten en ook van piano's bouwen. Echter Becker, waar 870 mensen per jaar 7.000 piano's en 1.200 vleugels produceren, werkt voor de onderkant van de markt, terwijl Rippen sinds 1937 middenklassers maakte. In de joint-venture brachten wij machines, mallen en tekeningen in en onze bekendheid met de wereldmarkt."

15

Nabeschuwing in het AD

"Nadat Rippen in de jaren '60 zo'n 5.000 piano's per jaar maakte in fabrieken in Ede en Ierland, ging het bergafwaarts. Oprichter Rippen was zijn tijd ver vooruit door mechanieken en klavieren van kunststof te willen maken; maar die voldeden niet. Verder kwamen er recessies, de Golf oorlog, fabriekssluitingen en faillissementen. Rippen behield wel zijn goede verkoop- en exportorganisatie."

Het echte einde

De joint venture bracht niet het succes waarop gehoopt wordt: het bleek een luchtballon geweest te zijn geweest die langzaam maar zeker leegliep. De activiteiten in Nederland werden na een korte tijd geheel beëindigd.

De man die het einde van heel dicht heeft meegemaakt, Michel Grossnickel, zegt er het volgende over:

"In 1992 is Rippen opgegaan in de joint-venture Rippen Becker International BV die de verkoop is gaan verzorgen van Russische piano's van het merk J.Becker uit Sint Petersburg. De activiteiten vonden nog steeds plaats vanuit het gebouw op de Frankeneng. Per 1 april 1994 is deze samenwerking beëindigd. Vanaf deze datum tot begin 1997 heb ik zelf deze activiteiten voortgezet.

Een werkprogramma

Voor het vaststellen van een werkprogramma kwam het Comité al snel bij

⁵ Samenwerkingsverband van ondernemingen voor een bepaald object.

Behalve de verbintenis met de naam Rippen zijn er feitelijk na 1992 nooit meer Rippen-piano's gebouwd."

Geraadpleegde bronnen:

1. Artikelen in *Pianowereld* van november en december 2007 geschreven door Pieter Verhulst,
2. De dossiers Rippen aanwezig in het Nederlands Muziek Instituut, het Gemeentearchief, het Centraal Bureau voor Genealogie en de Kamer van Koophandel, alle in Den Haag,
3. Artikel in *De Spiegel* van Jac.Gazenbeek d.d. 19-11-1955,
4. Diverse berichten en advertenties in de pers zoals in Het Vaderland, Edesche Courant, NRC-Handelsblad, Trouw, Algemeen Dagblad,
5. Bouwvergunningen Gemeente Ede v.w.b. de showroom,
6. Verslag in *The Pianomaker* van augustus 1961 m.b.t.Shannon,
7. Dossier Rippen in het documentatiesysteem van het Historisch Museum Ede en het Gemeentearchief van Ede,
8. Informatie verkregen van Muziekhandel W.Meijer te Ede,
9. Het Bevolkingsregister van Den Haag.
10. Mededeling Michel Grossnickel

BEJAARDEN NAAR DE SOOS

Frans van Oort

Inleiding

HET IS 1952. NET ALS IN DIVERSE GROTE EN KLEINE STEDEN ELDERS IN ONS LAND IS THANS OOK IN EDE EEN COMITÉ GEVORMD DAT ZICH TEN DOEL STELT ZOGENAAMDE CONTACTBIJeenkomsten te organiseren waar bejaarden, en dat geldt voor vrouwen en mannen, prettige ontspanning kunnen vinden.

Zij moeten in een gemoedelijk samenzijn enkele uren per week kunnen doorbrengen met "gezellige kout, lezen, zingen, gezelschapsspellen en wat dies meer zij".

In de praktijk blijkt dat overal waar dit werk ter hand is genomen, zo'n organisatie een klinkend succes werd en door de betrokkenen op hoge prijs werd gesteld.

Voor de jeugd werd al erg veel gedaan, en dat was goed, maar voor hen die hun levensavond waren ingegaan bleef in doorsnee weinig anders over dan genoeg te nemen met de rol van de vergeten burger, de man of vrouw achter de geraniums. Spreekwoordelijk waarborgde dit een gerust leven, maar de meeste bejaarden beschikten nog over een behoorlijke vitaliteit en wensten niet graag als uitgerangeerd beschouwd te worden.

De eerste stappen ter verkenning van een soos

Het initiatief kwam van mevrouw W.A. Boot-Colijn, echtgenote van de Edese ex-burgemeester die zijn ambtsketen al had verruild voor die van Hilversum, maar ter overbrugging van de verhuizing nog steeds in Ede woonde.

Mevrouw Boot was in haar nieuwe standplaats zo getroffen door het scheppen van ontspanning voor bejaarden, dat zij onmiddellijk contact opnam met mevrouw G.E. Mes-Werkhoven (voorzitter van de PvdA-vrouwen organisatie) met de mededeling: "U voelt veel voor sociaal werk, dan is dit iets voor Ede".

Bij dit eerste onderhoud bleek dat er in deze richting al wel eens gedacht en gesproken was, maar dat dit tot nu toe niet had geleid tot enige initiatieven in die richting.

De beide dames, bekend om hun voortvarendheid, lieten er geen gras over groeien en togen nu samen naar Hilversum om daar enkele sociëteiten te bezoeken en mevrouw Mes keerde, zoals zij zei, wild enthousiast terug.

In de radiostad was men zo'n tweeëneenhalf jaar eerder met dit werk begonnen. Het begin scheen niet zo hoopvol; er kwamen slechts veertig bejaarden opdagen. De overigen keken eerst de kat uit de boom, maar van deze eerste "soos" ging al spoedig zo'n roep uit dat de middagen steeds drukker werden bezocht. Nu waren er al drie lokaliteiten in gebruik en vele mannen en vrouwen haalden elke week hun hart op aan deze contactbijeenkomsten.

In Ede slaat men de hand aan de ploeg

Op initiatief van mevrouw Boot, die op deze wijze op uitmuntende wijze het sociale werk afsloot dat zij voorheen in onze gemeente deed, werden vertegenwoordigsters van vrouwenbewegingen en vrouwenbonden van alle richtingen tot een bespreking uitgenodigd. Al onmiddellijk konden spijkers met koppen worden geslagen. Alle aanwezige dames vonden het idee prachtig en zegden zonder uitzondering hun volledige medewerking toe.

Uit hun midden werd een bestuur gekozen met de volgende samenstelling. Presidente werd mevrouw G.E. Mes-Werkhoven; 2^e presidente mevrouw mr. D.A. van Till; secretaresse mevrouw I.H.E. Klop-Van de Wetering; 2^e secretaresse mevrouw M.C. Vergus-Mante; penningmeester mevrouw L. Witten-Fender; 2^e penningmeester mevrouw J.A. de Vries-Frowijn en verder de leden de dames H.J. Verwij-Boonstra, H. Dekker-Van Voorst en N. Ph. Wiegeraadt-Lam.

De echtgenote van de "nieuwe" burgemeester, mevrouw A.H. Oldenhof-De Hartogh aanvaardde de functie van erepresidente. Dit bestuur ging aan de slag onder de naam "Comité Ontspanning Bejaarden" (C.O.B.) Het zou in het begin misschien moeilijk zijn, maar juist de spontane samenwerking over de gehele linie was de beste garantie voor succes.

Met de visie van nu kan men best stellen dat de emancipatie in die tijd groots had toegeslagen; een bestuur, volledig bestaande uit dames, voor de oprichting van een "gemengde" club.

Een werkprogramma

Voor het vaststellen van een werkprogramma kwam het Comité al snel bij hun Hilversumse collega's terecht, met wie nog steeds prettige contacten wer-

den onderhouden. Van die zijde werd dan ook direct aangeboden geheel belangeloos de eerste middag in Ede te komen verzorgen.

Dit moest in de eerste helft van maart 1952 gebeuren, en wel in de concertzaal van Buitenlust aan de Stationsweg.

Alle Edese vrouwen en mannen van 65 jaar en ouder ontvingen voor deze bijeenkomst persoonlijk een uitnodiging. De adresgegevens kreeg het Comité van de gemeente Ede, die zich bijzonder voor dit project interesseerde. Voor deze eerste bijeenkomst nam zij zelfs de zaalhuur voor haar rekening en een verzoek voor een startsubsidie zou zeker door de raad met algemene stemmen worden aangenomen (maar in de stukken heb ik hiervan niets kunnen terugvinden).

Bij het 12½ jarig bestaan van de "soos" werd deze foto van het "Comité" gemaakt. De leiding berustte nog steeds bij de dames.

De namen van deze dames waren helaas niet meer te achterhalen; wie kan ons daarover inlichten?

De Hilversumse dames, bij wie ook mevrouw Boot, burgemeestersvrouw van deze gemeente, zich had aangesloten, werden vergezeld door enkele bejaarden, die dolgraag wilden komen vertellen hoe zij zelf op de wekelijkse middagen in actie kwamen.

Verder kwam naar voren dat ontspanningswerk voor bejaarden in alle lagen van de Hilversumse bevolking grote steun en bijval kreeg. Zo waren er verenigingen, musici, kleinkunstenaars, zakenlieden en zelfs bioscoopexploitanten die iets voor hun bejaarde plaatsgenoten wilden doen. En als deze trend zich ook in Ede zou kunnen ontwikkelen, dan konden onze bejaarden daar zeker wel bij varen.

Zolderopruiming

Afgesproken wordt dat de contactmiddagen eenmaal per week op dinsdagmiddag worden gehouden. Het trefpunt wordt "Musica" op de Markt. Bij deze bijeenkomsten zal altijd een van de dames van het Comité met enkele helpsters (onder anderen theeschenksters) aanwezig zijn.

Vanzelfsprekend wordt het, als het ijs eenmaal gebroken is, een gezellige soos, en het dubbeltje, waarvoor een "goede" kop thee geschonken wordt, zal zeker geen bejaarde er van weerhouden die middag naar Musica te kuieren. Het Comité verwacht dan ook dat de bejaarden, als ze eenmaal beseffen waar het om gaat, in grote getale komen opdagen. En bij deze start vraagt men zich al zachtjes af of Musica niet waarschijnlijk al spoedig te klein zal zijn.

In een advertentie in de Edesche Courant van 10 maart 1952 blijkt dat het Comité al enkele spellen voor de contactmiddagen in ontvangst heeft geno-

**Ook de thee
schenksters
werden bij het
12½ jarig be-
staan geportret-
teerd**

men, maar dat er verlangend wordt uitgekeken naar meer materiaal. Men wordt verzocht om eens op de zolders of in de schuren te kijken naar overcomplete dam-, domino- en schaakspellen of sjoelbakken.

Huisvesting

De toeloop naar de soos blijkt ook in Ede groot te zijn en al snel wordt men geconfronteerd met het gebrek aan een goed onderkomen. Een verzoek van het C.O.B. aan de gemeente Ede om de helpende hand te bieden bij deze huisvestingproblematiek resulteert in het maken van een rapport o.l.v. de Directeur Gemeentewerken.

In dit rapport (december 1956) komt naar voren dat een terrein, gelegen aan de Ercalaan, naast het badhuis en behorende aan de Genie, voor de bouw van een sociëteit geschikt blijkt.

Na groen licht van Burgemeester en Wethouders gaat de Directeur G.W. in overleg met de Eerst-aanwezend Ingenieur der Genie en wordt er in principe overeenstemming bereikt om een gedeelte militaire rijksgrond in erfpacht uit te geven aan de gemeente voor de bouw van een bejaardensociëteit. Deze overeenkomst zal nog wel door de Minister van Oorlog moeten worden goedgekeurd.

Voor de financiering zal getracht worden om een burgerzinslening voor dringende objecten af te sluiten (juli 1957).

Feest bij het 10-jarig bestaan van de sociëteit. Op de foto, gemaakt in de concertzaal van Buitenlust, staan toch zo'n kleine honderd bejaarden uit Ede; een teken dat de animo groot is (maart 1962)

De burgerzinslening. Om de uitvoering van de bouw van de sociëteit mogelijk te maken kon het gemeentebestuur via een lening aan de burgers geld vragen. Nederland had in die tijd te maken met schaarste aan kapitaal waardoor het voor de gemeenten moeilijk was om aan geld te komen. Via een obligatielening werd dan geprobeerd geld te lenen bij de ingezetenen. Dit middel werd ook ingezet bij woningbouwplannen. Onder het motto "Uit kousen en kluizen. Uw geld! Voor meer huizen!" probeerde men ingezetenen van een dorp of stad warm te maken mee te doen.

Een van de vroegste foto's van de Ericahorst. Zo te zien was de fiets hèt middel van vervoer in die tijd.

Maar dan valt het stil. Bekend is wel dat het C.O.B, inmiddels onderdak heeft gevonden in Ons Huis aan de Telefoonweg.

De wens tot een eigen home kreeg in 1965 eindelijk gestalte door de bouw van de Ericahorst aan de Ericalaan.

De Ericahorst verhuist

Op 8 december 1983 verhuisde de Ericahorst naar een totaal nieuwe behuizing aan de Veenderweg 169. Het gebouw lag vlak naast de mavo voor volwassenen "De Brug" op de hoek van de Ganzeweide in Ede.

Iedereen is dolblij met de nieuwe mogelijkheden in dit nieuwe pand. Het gebouw aan de Ericalaan, voldeed niet meer aan de eisen van de tijd. Al denken niet alleen de critici dan toch nog graag terug aan het gezellige kaartje dat gelegd kon worden, door een initiatief van enige energieke dames indertijd.

Dat klaverjassen gebeurde in de "rode soos". Een naam die in de volksmond lag omdat mevrouw G.E.Mes in het Comité het voortouw had genomen. Die bijnaam was overigens onjuist, want er waren ook andere stromingen vertegenwoordigd.

Vanaf het moment van intrek in 1965 in het pand de Ericahorst aan de Ericalaan kreeg het C.O.B. steeds meer te maken met overkoepelende organisaties.

Zo kwam in 1968 de Stichting Dienstencentrum tot stand en omdat deze stichting een "plek" nodig had, nam men contact op met mevrouw Mes contact. De Ericahorst werd verhuurd, maar twee middagen in de week bleven gereserveerd voor de Stichting Ontspanning Bejaarden.

Helaas liep de samenwerking bepaald niet gesmeerd. Het klikte niet en de huur was te hoog. Na een jaar kreeg het dienstencentrum domicilie in het Luthers Centrum en er kwamen hulpposten in Ede-Zuid en Ede-Veldhuizen; ook Bennekom en Lunteren kwamen erbij.

In 1972 kwam als overkoepelend orgaan de Stichting Dienstverlening Bejaarden in de gemeente Ede tot stand, waarvan het bestuur het beleid ging bepalen en beheerscommissies met de uitvoering werden belast.

In 1980 volgde een naamswijziging en werd het Stichting Welzijn Ouderen.

Maar de oudjes hadden er nog steeds moeite mee en met heimwee dachten men terug aan de "rode soos", ook al verhuisde het naambord "Ericahorst" mee naar de Veenderweg.

Bronnen

- Oud archief gem. Ede; verslagen B.en W.
- Edese Courant; 1-3-1952, 10-3-1952, 29-9-1964, 15-11-1983.

NIEUWE UITGAVEN OVER DE GESCHIEDENIS VAN EDE

In de serie **Historische Cahiers** is verschenen 'Kunstzijdefabriek Enka', geschreven door Riet Beuker.

In september a.s. zal er een Cahier ter gelegenheid van de herdenking van 65 jaar Airborne uitkomen. Dit en de al verschenen nummers zijn te koop in het Museum.

In de nieuwe serie **Historische Berichten** is onlangs deel 1 verschenen. Dit gaat over het nieuwe kabinetorgel in de kerk van Bennekom. Auteur is Jan Heine. Deze uitgave is te koop voor € 5,50 bij het gemeentearchief.

Deel 2 in deze serie bespreekt de stuifzanden rondom Otterlo en zal volgende maand verschijnen. De auteur hiervan is Martin Hijink.

EEN HELD TEGEN WIL EN DANK!

Dick Kranen

IN DE "ALMANAK VOOR HET SCHOONE EN GOEDE VOOR 1834"⁶ ZIJN EEN (HEILIGEN)KALENDER, ENKELE PROZASTUKJES EN EEN FLINK AANTAL VERZEN OPGENOMEN. DIT KLEINE BOEKJE, ECHT ZAKFORMAAT (7½ X 11½ CM, 178 PAGINAATJES) WERD ME ONLANGS IN DE HAND GEDRUKT.

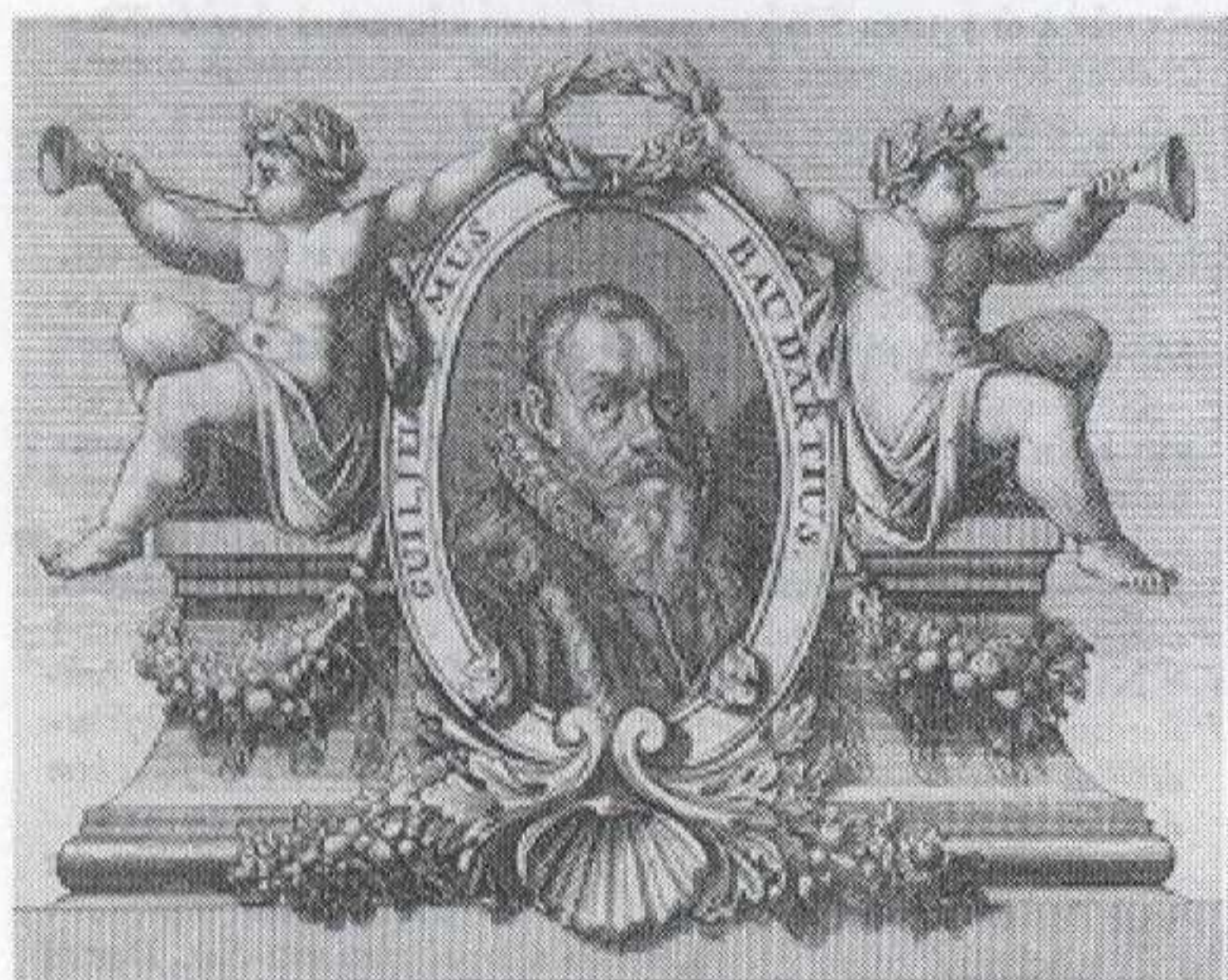
HET PROZA IS VAN DE HAND VAN MR.A.VAN HALMAEL JR, JAN PIETER HEIJE, AARNOUT DROST EN MR.A.C.W.STARING.

VAN DE VERZENSCHRIJVERS NOEM IK E.J.POTGIETER, OPNIEUW J.P.HEIJE EN H.TOLLENS, NAMEN DIE NU NOG BEKEND IN DE OREN KLINKEN. MAAR WIE KENT VANDAAG NOG MR.ROBIDÉ VAN DER AA, PETRONELLA MOENS OF R.H.VAN SOMEREN?

In tegenstelling tot de Verzen zijn de prozastukken prima lees- en verteerbaar. Zoals bijvoorbeeld het laatste proza getiteld "Het Wilhelmus te Eede". Dat stuk vertelt over een jongeman, Sander, bijgenaamd Lustig, en is van de hand van A.C.W.Staring.

Staring verwijst meteen al bij het begin naar de oorspronkelijke optekenaar van de verhaalde gebeurtenissen, Wilhelmus Baudaert of Baudartius.

Zoals Staring aangaf nam Baudartius het verhaal op in zijn:

"Tweedde deel der Memorien ofte cort verhael der gedenck-weerdighste soo kercklijcke als wereltlijcke gheschiedenissen van Nederland, etc. beginnende met het jaer 1620 ende eyndigende in Novembri des jaers 1624, te Zutphen ghedruckt bij Andries Janssen, boeck-verkooper Anno MDC XXV", naar valt aan te nemen vanwege de bemoedigende loop van het verhaal.

Wilhelmus Bauda(e)rt(ius) (Deinze, 1565 - Zutphen, 1640) was een theoloog met veel belangstelling voor de geschiedenis van zijn tijd. Baudartius, een fervent contra-remonstrant, werd om zijn grote kennis van het Hebreeuws gevraagd mee te werken aan de Statenvertaling.

Hij studeerde in Canterbury, Gent, Leiden, Franeker en Heidelberg en werd predikant te Kampen (1593), Lisse (1596) en Zutphen.

De feitelijke gebeurtenissen van die bewogen februari-dagen in 1624, zoals verhaald door Baudaert, stemmen overeen met het hieronder staande verhaal van Staring, die het aanvulde met de persoonlijke (zogenaamd geloofwaardige) gegevens van Sander en Willemine.

⁶ Uitgeven te Amsterdam door G.J.A.Beijerinck.

Staring herontdekte het fragment over de aanslag op de Veluwe en Ede en gaf er een romantische draai aan. Baudaert heeft van dag tot dag omstandig genoteerd wat er in deze contreien plaatsvond, maar meldt als reden voor het op de loop gaan van de Spaanse troepen alleen dat dat gebeurde omdat ze “trommelen en trompetten hebben gehoord”.

Anthony Christiaan Winand Staring (1767-1840) was een Achterhoeker in hart en nieren. Hij werd geboren in Gendringen en bracht een groot deel van zijn leven door op landgoed De Wildenborch in Vorden. Hij groeide niet alleen uit tot een dichter van landelijke allure, ook de manier waarop hij het landgoed exploiteerde, was voor die tijd zeer bijzonder. De 'landman' Staring had oog voor de natuur, maar ook voor de noden van de mensheid. Zo liet hij op *De Wildenborch* een school oprichten, waar de kinderen van boeren en landarbeiders onderwijs kregen.

De meeste bekendheid heeft Staring verkregen door zijn dichterschap. Verschillende bekende puntdichtjes (epigrammen), vaak unieke combinaties van wijsheid en ironie, zijn van zijn hand. Uit de “Hoofdige Boer”, eerste couplet:

Elk weet, waar 't Almensch Kerkje staat,
En kent de laan, die derwaart gaat,
Een duiker perst daar, onder 't spoor,
Zijn schuim tot in de Berkel door:
Al golft rondom de wintervloed,
Men komt ter preek met droogen voet.

Het Wilhelmus te EDE

Een geschiedkundige anecdote uit het jaar 1624
[hertaling van de oorspronkelijke tekst van Staring]

Dat ons Volkslied het "Wilhelmus van Nassouwe," de Nederlandse soldaat kan bemoedigen, is nog onlangs gebleken in de strijd tegen de Belgen waartoe wij werden opgeroepen door onze geliefde Koning Willem I.⁷

Maar dit lied heeft ook, nu ruim 200 jaar⁸ geleden, op zondag de 8e februari 1624, een streek van Gelderland, zonder wapengekletter verlost van de Spaanse vijand.

Deze geschiedenis is slechts bij weinigen bekend, daarom volgt hier het relaas, onder toevoeging van enkele *geloofwaardige* gebeurtenissen. De geloofwaardigheid ervan wordt aan het oordeel van de lezer overgelaten.

Spaanse troepen steken de IJssel over.

De winter liet zich in die februari maand van 1624 flink voelen. De rivieren en kanalen, waaronder de IJssel, waren in februari zo bevroren, dat paarden en

⁷ 10 daagse Veldtocht in 1830

⁸ Staring schrijft in 1834

wagens zonder probleem konden oversteken.

De oorlog tussen ons en Spanje was, na de pauze van het twaalfjarig bestand, opnieuw in volle hevigheid uitgebroken. Getracht werd om met alle macht de IJssel zoveel mogelijk open te houden door het maken van bijten, om het overtrekken van de vijand te keren. Ter hoogte van Dieren was deze voorzorg over een lengte van enkele tientallen meters veronachtzaamd.

Graaf Hendrik van den Berg, in dienst van de jonge koning Philips IV, maakte gebruik van deze nalatigheid, door met een aanzienlijke legermacht, bestaande uit voetvolk en ruitery, over het ijs al plunderend en brandschat-tend de Veluwe binnen te vallen. Wie kon, ontvluchtte het platteland en trok naar de steden.

Graaf Hendrik die te Dieren dus geen tegenstand van betekenis onder-vond, liet, heel slim, enkele stukken geschut naar de rechter-IJssel-oever te-rugbrengen. Dit veroorzaakte het – valse – gerucht, dat de Spanjaard was af-gedropen.

Kennismaking met Sander

De heer van Harselo⁹ verbleef tijdelijk elders en had de behartiging van zijn zaken toevertrouwd aan zijn jachttopziener Sander, bijgenaamd *Lustig*.

Altijd opgewekt zong of floot hij dat het een lieve lust was. Wanneer hij aan het werkvolk op wat grotere afstand iets wilde opdragen, deed hij dat door een deuntje op zijn trompet te spelen, waarvan de betekenis van te voren uit-gelegd was.

Sander hield veel van muziek. In het leger had hij dan ook de kans trom-petter te worden met beide handen aangegrepen. Nadat zijn oudere broer in het Kleefse Land door een vijandelijke kogel dodelijk was getroffen, moest hij als enig overgebleven zoon zijn moeder verzorgen en dus het vaandel verlaten. Thuisgekomen kreeg hij na korte tijd de opzichters baan bij Huize Harselo.

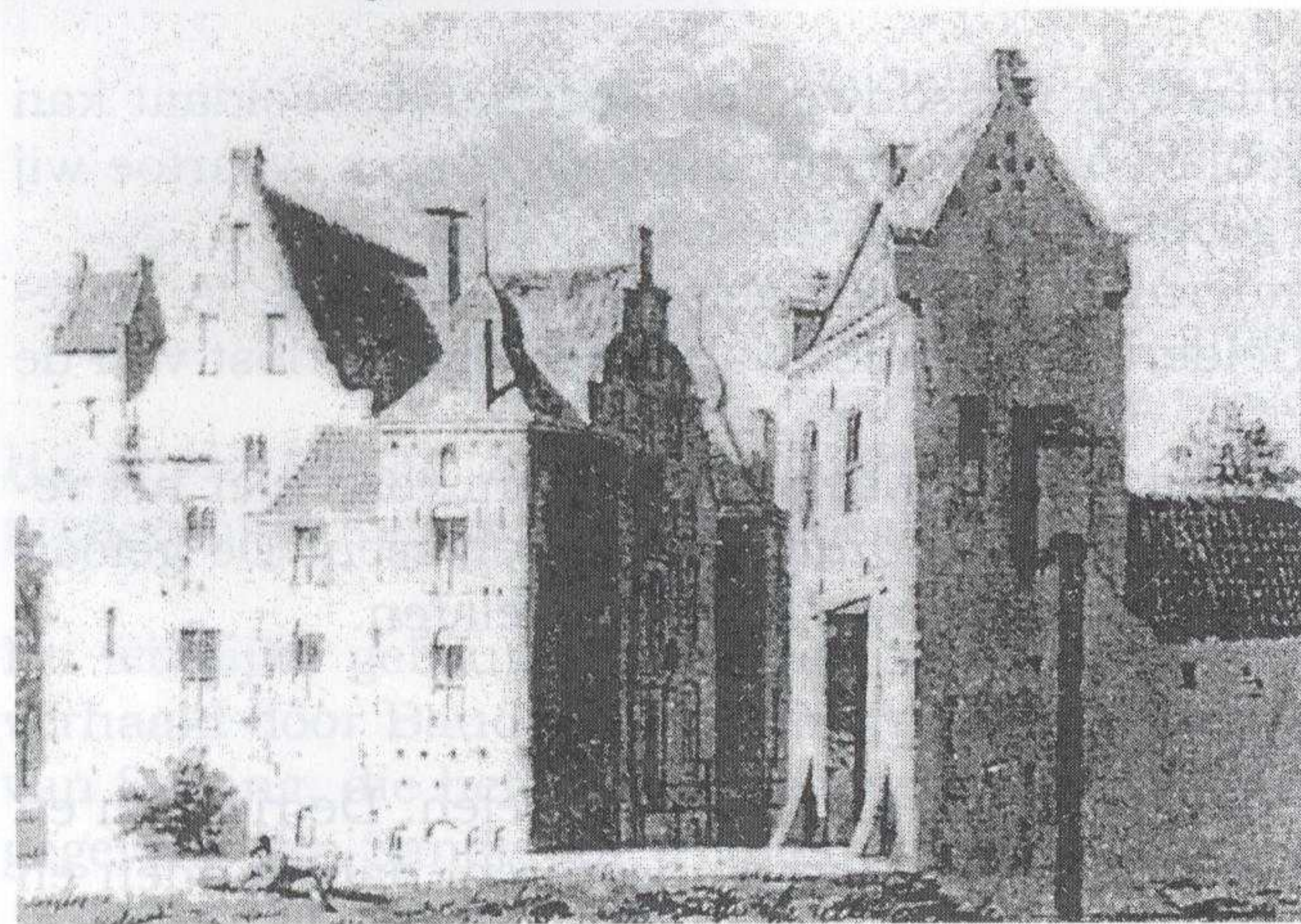
Tijdens zijn omzwervingen, o.m. door het Edese, leerde hij Willemine ken-nen. Volgens de overlevering had ze donkerblauwe ogen en kuiltjes in haar wangen, kortom Sander's hart was veroverd. Zijn verliefdheid werd gelukkig door het meisje beantwoord. Helaas was vader Peter het niet eens met de keu-

ze van zijn dochter en zei botweg: "Deze vriend wil ik niet als schoonzoon", en verbood elke omgang.

Kasteel Harselo in oude glorie (1731), pentekening van C.Pronk

Wat had Peter tegen op Sander?

Willemine's vader was in zijn jeugd een hartstochte-lijk stroper geweest, maar Sander's vader, destijds

⁹ Dit was ambtsjonker Henrick van Eck tho Medler en Waliën

jachtopziener op Heukelum, had hem eens bij het schieten van een hert betrapt en met een flink pak slaag beloond. Dit kon Peter maar niet vergeten. Hij was echter zo verstandig zijn redenen voor zich te houden, en onder het uitspreken van zijn verbod een gezicht te trekken alsof hij zeer ernstige bezwaren tegen Sander had.

Deze geheimzinnigheid had aanvankelijk de bedoelde uitwerking. Willemine dacht dat Sander misschien iets verkeerd bij het leger had gedaan. Sander werd door iedereen en ook zijn werkgever gewaardeerd. Omzichtig navragen bracht niets negatiefs over Sander aan het licht, zodat het vertrouwen van het meisje in Sander geheel terugkwam.

Het gevolg was, dat de jongelui elkaar stiekem in het huis van een familielid van Willemine ontmoetten, terwijl haar vader in de mening verkeerde, dat dochterlief met vlas, boter, of iets anders, naar de markt van Wageningen was gegaan. De ongehoorzame dochter wist dichterbij de producten van haar vlijt, tegen royale betaling, aan de flinke opzichter van het Huis Harseloo te slijten.

Zowel de moeder van Sander, als de petemoei van Willemine, legden dit sluikverkeer geen strobreed in de weg. Beiden hoopten zij dat Willemine's vader na verloop van tijd wel zou inbinden. Iedereen vond dat Sander voor Willemine een goede partij was.

Overval op Ede

Door een gelukkig toeval werd deze hoop snel vervuld.

Sander, die geen geheim maakte van zijn muzikale begaafdheid, werd op alle uren van de dag dankzij zijn trompet dan hier, dan daar, gehoord.

Hij gebruikte zijn instrument ook om aan zijn meisje, met behulp van van het een of ander afgesproken liedje, zijn liefde te betuigen, zonder argwaan bij vader Peter op te wekken.

Juist op het moment dat Sander, niets vermoedend, aan de kant van de *Hanepoel* het hout in een uitgestrekt hakbos opnam, overviel de bende van Graaf Hendrik het dorp Ede.

Sander had opdracht gekregen het hakhout op te nemen in verband met de schaarste aan brandhout van de dorpsbewoners. De strenge winterkou had de voorraad brandhout alarmerend doen slinken.

Dit was dan ook de reden, dat hij – normaal een trouwe kerkganger - de middagpreek verzuimde, en zich van de opnemingskwestie, ter voorbereiding op de arbeid op maandag.

Het geruis van de wind en de sneeuwjacht waren er de oorzaak van dat hij tijdens zijn bezigheden geen geluiden uit de buurt van het dorp hoorde. Zo, van alles onkundig gebleven, bereikte hij aan het eind van de middag de plaats, vanwaar hij beloofd had zich aan Willemine te laten horen. Haar afgesproken antwoord zou bestaan uit het plaatsen van een lamp voor het venster van het bakhuis.

Het blazen van het Wilhelmus.

Het was ondertussen opgehouden met sneeuwen, dus Willemine's lichtsignaal zou zichtbaar moeten zijn. Sander nam dus zijn trompet aan zijn mond. Deze keer liet hij het *Wilhelmus* horen. Toen hij over het veld uitkeek naar Willemine's reactie, zag hij niets. Het bleef donker, ook al herhaalde hij zijn *Wilhelmus* nog drie keer.

Dit was vreemd en daarom besloot hij dichter naar het huis van Willemine te gaan. Hij probeerde de staldeur in het oog te krijgen, misschien was daar licht te ontdekken.

Inval van graaf Hendrik v.d. Bergh in de Veluwe en in Groningerland, Febr. 1624: Cort verhael v. des vijants tocht en een lang vers : Samenspraek ... over den Spaenschen vastelavonts-tocht, Cl.J. Vischer.

Eindelijk kwam de achterdeur van de woning in het zicht. Ook dáár volkomen duisternis. Wat hem opviel was dat er aan de andere kant van het dorp een vuur te zien was.

Eén en ander begon hem steeds meer te verontrusten, dus besloot hij, langs het huis van Willemine naar het dorp te gaan, om uit te zoeken wat er aan de hand was.

Toen hij bij haar woning aankwam zag hij dat er nu wel licht door de ramen, viel, zowel van het woon- als van het bakhuis. Het vensterluik van het bakhuis stond open. Dit moedigde Sander aan te onderzoeken, of zijn meisje zich daar misschien alleen bevond, voor hij het kon wagen binnen te sluipen. En wat zag hij toen hij naar binnen keek? Willemine, in tranen gedompeld. Gelukkig bleek al snel dat het vreugdetranen waren.

Met een blijde roep sprong zij dan ook haar minnaar tegemoet, viel hem om de hals, en vertelde hem, in een paar zinnen dat de Spanjaarden niet over de IJssel waren teruggekeerd, maar op de Veluwe waren gebleven en vervolgens Ede waren binnengedrongen.

Het was allemaal verrassend snel gegaan omdat de voorhoede, die uit ruitrij had bestaan, dankzij de sneeuwval een onbelemmerde rit had gehad. Na het in brand steken van enkele huizen, en het leegroven van de woning van

Jonker Carel van Arnhem¹⁰, had een troep van deze fielten, terwijl hun makers zich in overdaad van drank en spijs te buiten gingen, het plan opgevat ook de woning van haar en haar vader te plunderen.

Op het eerste gerucht van (Sander's) trompetgeschal, hadden de soldaten overhaast het huis verlaten, maar nauwelijks buiten, had opnieuw het *Wilhelmus* geklonken. De vijand, in de waan dat de Staatse troepen naderden, had toen hals over kop de terugweg via de Ginkel genomen.

Iedereen in Ede, ook Willemine's vader, geloofde dat Sander met opzet het *Wilhelmus* had doen klinken, om de Spanjaarden en hun bondgenoten schrik aan te jagen.

Nu waren er geen grenzen meer aan vaders dankbaarheid, en werd Sander als *Bevrijder van Ede*, graag als aanstaande schoonzoon geaccepteerd.

Dankbaarheid en huwelijksfeest.

Tijden hun huwelijksfeest kort daarna, haalde Sander's oude schoolmeester wat historie naar boven door plechtig te zeggen: "ALEXANDER heeft men jou gedoopt, mijn jonge vriend, maar eigenlijk had je CÉSAR moeten heten, want je zou heden KOMEN, ZIEN, en OVERWINNEN".

De geliefden vermaakten zich uitstekend over de lof die Sander werd toegezwaaid. Sander werd ook nu weer met zo veel roem overladen, dat zijn geweten begon te knagen. Hij wilde wel bekennen dat deze roem onverdiend was, maar de luidruchtige en aanhoudende toejuichingen van de aanwezigen belette hem ook maar iets van dien aard te zeggen.

Toen hij opnieuw een poging tot een bekentenis wilde doen, zag men er een houding van bescheidenheid in, waardoor de *vivats* nog verdubbelden. Er bleef hem dus niets anders over dan te zwichten en alles maar over zich heen te laten komen.

Zo is dan Ede's redding zonder bovennatuurlijke middelen bewerkt. Het Opperbestuur van de wereld had ze niet nodig om het doel te bereiken, maar de mensen waren hiermede niet tevreden.

De echte Trompetter van Harseloo was weldra vergeten en tot slechts niet meer dan een klank geworden; men sprak en schreef erover en maakte het verhaal steeds mooier door te spreken van "trompetten en trommelen, die door niemand werden geblazen of aangeraakt, maar toch in het holst van de nacht een angstaanjagend geluid maakten, zodat de vijand, met achterlating van een grote buit en van de gemaakte gevangenen, het hazenpad koos."

Het verlangen naar wonderen verschaftte ruim baan aan dit sprookje, en de politiek van de vrijdenkers uit die dagen zag kennelijk geen reden, bij de eenvoudigen in den lande, het geloof te verzwakken, dat het opkomend Gemeenbest der Nederlanden onzichtbare krachten tot bondgenooten had.

(vrij naar A.C.W.STARING)

Met de geschiedenis aan de haal, meer versies van deze geschiedenis.

Zoals Staring in het slot van zijn verhaal al aangeeft, dit verhaal leent zich dankzij de wonderbaarlijke uitkomst voor verhalen die weinig of niets meer
bracht ze in bittere kou de nacht door. Velen vroren er dood.

¹⁰ Familiennaam: Van Arnhem van Harselo, Heer van Rosendaal.

met de oorspronkelijk gebeurtenissen van doen hebben. Ik heb er enkele gevonden: twee oude, min of meer oorspronkelijke weergaven, en drie modernere.

(1) Het Cort Verhael

In het *Cort Verhael van des Vyants Tocht inde Veluwe alsmede in Groeningerlant (in) 't Jaer 1624*¹¹, vinden we één van de twee oudste versies van het verhaal van de aanslag op Ede. Deze Visscher, maar ook vele andere drukkers, gaven regelmatig een zogenaamd *Cort Verhaal* uit ter gelegenheid van opmerkelijke gebeurtenissen zoals de belegering en verovering van steden, zeeslagen en religieuze twisten.

Tussen 1573 en 1664 verschenen er ongeveer 130 *Corte Verhalen* als pamflet.

Een pamflet is een gedrukt geschrift van kleine omvang, dat minder bladen bevat dan een boek, en dat als afzonderlijk werk, met of zonder papieren omslag, is uitgegeven. De aanleiding voor het uitgeven van een pamflet is dat de schrijver de aandacht wil vestigen op een bepaald onderwerp van tijdelijke of persoonlijke aard. Tegenwoordig bestaat de mogelijkheid een brief naar de redactie te sturen welke dan als ingezonden stuk kan worden geplaatst; in vroeger eeuwen bestond die mogelijkheid ten enenmalen niet.

In de zogenaamde 'Knuttel'-verzameling van Nederlandse pamfletten, aanwezig in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, bevinden zich ongeveer 34.000 pamfletten, terwijl er nog een kleinere collectie 'Van Alphen' is in de bibliotheek van de Groningse Universiteit ter grootte van circa 2.800 pamfletten. Gecombineerd vormen deze collecties een onuitputtelijke bron aan teksten over de geschiedenis van de Lage Landen tussen 1486 en 1853.

Het verhaal geeft weer dat Graaf Hendrik op 8 februari (Vastenavond) met ruitery en wat voetvolk vanuit Dieren via Arnhem naar Ede trok.

Vijftien of zestien huizen werden er in Ede in brand gestoken en er werd geplunderd. Ook in de buurtschap Veldhuizen werden zes of zeven huizen in brand gestoken. Bovendien werd er een "edelmans huys genaamt Karnem" geplunderd. Er zou nog wel meer schade zijn berokkend, ware het niet dat er 's nachts "eene schrick" kwam. Later werd duidelijk dat die schrik was veroorzaakt door trompetgeschal.

In paniek maakten de soldaten dat ze wegkwamen. Graaf Hendrik trok zijn harnas aan en sprak zijn troepen aan met de woorden: "Hier is de tijdt en plaets daer wij voor onsen Coninck moghen sterven of wij moeten ons daer door vechten", in de mening dat de Staatse troepen er aan kwamen. Maar de schrik was zo groot dat ieder een goed heenkomen zocht. Onze Graaf had het nakijken.

Pas bij de Ginkel wist hij zijn troepen te verzamelen. Vandaar ging het weer richting Dieren

¹¹ Geschreven en uitgegeven door Claes Jansz Visscher te Amsterdam.

(2) Nog een pamflet

In het pamflet *Veelaus Vastel-Avond-Spel ofte Cort Verhael van den alarm die op Vastel-avond inde Veelau gheweest is*, geschreven door Gulielmo Baudartio, predikant te Zutphen, is de andere oorspronkelijke versie te vinden. De naam *Baudartio* is weer een andere Latijnse variatie van de naam *Baudaert* die we in het begin al tegenkwamen.

Merkwaardig is dat de weergave van de gebeurtenissen zich in dit stuk afspeelt op 18 februari, ook nu samenvallend met Vastenavond. Ook hier vertrekt Graaf Hendrik vanuit Dieren via Arnhem, waar een paar kanonskogels op werden afgevuurd. Deze beschieting werd vanuit Arnhem zo krachtig beantwoord dat men besloot verder te trekken richting Ede.

Daar wilde men dan Vastenavond vieren. Net toen alle voorbereidingen voor het feest waren gemaakt, werd Graaf Hendrik gewaarschuwd dat men trompetten had gehoord. Meteen stond de Graaf op van tafel, verliet het huis (Kernhem?), sprong op zijn paard en vertrok naar zijn kwartier. Te Ede verbrandden ongeveer zestien huizen.

In de 'Samen-Spraak tussen Rijk en IJsbrant', die volgt op de korte geschiedenis, staat ergens in de tekst: "Het is nu omtrent drie jaar geleden dat hij zijn lieden in ons land zond." Daaruit valt op te maken dat dit pamflet dateert uit 1627.

(3) Keer-um

In 1624 vielen Spaanse troepen over de bevroren IJssel de Veluwe binnen. Ze lieten een gruwelijk spoor achter. Overal stegen rookkolommen op van brandende hoeven en woonhuizen, aan menige boom bengelden de lijken van hen die verzet gepleegd hadden of vergeefs hadden gepoogd te vluchten. Tal van plaatsen moesten het ontgelden; ook in Ede werd vreselijk huisgehouden. Zestien huizen in het dorp en zeven boerderijen in de buurtschap Veldhuizen werden platgebrand.

Moe van het roven en het plunderen trokken de Spanjolen tegen de avond van die ongeluksdag naar het huis Kernhem, waar ze zich tegoed deden aan de wijnen en andere dranken, die in de kelders voorradig waren. Inmiddels werden koeien en varkens, gestolen bij de boeren, aan het spit gebraden. Na een uitvoerige braspertij gingen de Spanjaarden ter ruste. In het holst van de nacht schrokken ze wakker en werd er alarm geslagen. In de verte klonken de tonen van het "Wilhelmus van Nassouwen".

Reeds eerder hadden de Spanjolen voor of tijdens de gevechten die melodie gehoord en dat betekende meestal niet veel goeds voor hen. Nog half beneveld door de drank dachten de bezetters van Kernhem niet anders, of prins Maurits was met zijn gevreesde en geharde soldaten op komst. Het werd een *sauve-qui-peut*, zelfs wapens en buit smeten de geschrokken Spanjaarden weg. Pas op de Ginkelse hei, hield de geschrokken en angstige horde halt en daar bracht ze in bittere kou de nacht door. Velen vroren er dood.

Wie was verantwoordelijk voor het spelen van muziek in het holst van de nacht?

De jager van kasteel Harselo bij Bennekom, 's nachts op surveillance in de bossen, kreeg de zonderlinge inval (zonderling althans voor een jachtopzichter) een deuntje te blazen op zijn hoorn of trompet. Hij koos daarvoor het Wilhelmus. Dit deed de Spanjaarden in paniek vluchten en redde Ede van verdere narigheid. Op hun tocht naar het westen keerden de invallers dus bij Kernhem om. En zo werd de naam in de volksmond "Keer-om....Keer-um".¹²

(4) Trompetter verjaagt Spanjaarden

[..] Ook speelt Harselo, zij het bescheiden, toevallig een rol in de vaderlandse geschiedenis en die van het Wilhelmus. Spaanse troepen die al plunderend en brandschattend zijn doorgestoten tot Ede en omgeving slaan in februari 1624 in het veld bij Harselo hun kamp op.

Voordat zij van een feestmaal kunnen genieten, vluchten ze in paniek met achterlating van eten, buit en wapens. Bij het horen van een trompetter op Harselo die bij geval "het liedeken Wilhelmus van Nassau blies en het geweld van het water en het ijs met gedruys brack", denken ze dat de troepen van Oranje in aantocht zijn. Landslieden hebben de sluizen van de Rhenense Venen geopend.¹³

(5) Ramp en uitredding in 1624

In de jaren 1930 werd onder auspiciën van de 'Vereeniging Oud Ede' een serie boeken uitgegeven met de titel : "Geschiedenis van Ede". In het eerste deel met de ondertitel 'Het Kerspel Ede" staat op de pagina's 7 en 8 de weergave van de bovenvermelde geschiedenis, ook nu ontdaan van alle romantiek, maar wel worden de jachtopziener van Harselo en het spelen van het Wilhelmus genoemd.

Het komt er op neer dat het begin tot en met de aanval op Ede overeenkomt met de historie. Zestien woningen in het dorp en zeven boerderijen in Veldhuizen verbrande

Terwijl de Spaanse troepen zich tegoed deden aan de buit op kasteel Kernhem klonken er ineens de tonen van het Wilhelmus in de verte. Grote paniek onder de troep, vluchten leek de enige uitweg. Dat deden ze dan ook.

De prozaische verklaring van die Wilhelmus-klanken was dat de jager (jachtopziener) van Harselo, tijdens zijn nachtelijke ronde, zijn meegenomen trompet uit verveling gebruikte om eventuele stropers te waarschuwen voor zijn komst

Conclusie

De vraag dringt zich op: kenden de schrijvers van deze drie laatste versies de weergave van Staring? Zo ja, dan is de jachtopziener van Harselo en het spe-

¹² www.edenaar.nl

¹³ Rutger van Rijnberk in De Gelderlander, *Trompetter verjaagt Spanjaarden* (11 aug.2004)

len van het Wilhelmus verklaard. Zo neen, dan moet er nog een eerder verhaal bestaan waarin die zaken uit de doeken worden gedaan.

Zoals Staring al schreef, deze geschiedenis is slechts bij weinigen bekend, de toevoeging van enkele *geloofwaardige* gebeurtenissen maakt het tot een aardig verhaal, maar de geloofwaardigheid ervan wordt geheel aan het oordeel van de lezer overgelaten.

ARCHIEFSPROKKELS

Hetty Blaauw

Voor mijn onderzoek naar putten en pompen doorzoek ik de Notulen van de Gemeenteraad van Ede in het Gemeentearchief. Naast de informatie die ik nodig heb vind ik ook andere interessante onderwerpen. Ik heb de tekst letterlijk overgenomen: de zinnen zijn, in onze ogen, soms wat krom en ook de spelling is van de toenmalige secretaris.

Raadsvergadering van 2 december 1852

Agendapunt 6 Onderscheidingsteeken van den Burgemeester

Gelezen, het koninklijk besluit van 16 November jl (Staatsblad No 201) houdende bepalingen omtrent de door den Burgemeester te dragen onderscheidingsteeken, en een besluit van Heeren Gedeputeerde Staten van den 23 November jl No 24 (provinciaal blad 113, of ll8 HABL) waarbij in overweging gegeven wordt die onderscheidings teeken voor rekening der gemeente aan te schaffen.

Gehoord de verklaring van den Burgemeester, dat hij de voorgeschreven penning wenscht te dragen aan een zilveren keten en dat het hem onverschillig is hoe de Raad over dit punt beschikt.

Is besloten:

De onderscheidingsteeken door den Burgemeester te dragen zullen voor rekening van de gemeente worden aangeschaft.

Na het nemen van dit besluit verklaard de Burgemeester naar aanleiding van eene gedane vraag, ten opzichte der kosten, dat hij de onderscheidingsteeken zal laten vervaardigen en daarna nog aan den Raad wil overgelaten hebben, of indien de kosten te hoog geacht worden, deze door hem persoonlijk zullen gedragen worden, in welk geval hij de teeken als zijn eigendom zal behouden.

De raadsnotulen waren aldus ondertekend:

De Burgemeester Th. Prins

De Wethouder

In de vaste opstelling van het museum hangt een eenvoudige zilveren ketting met daaraan een "penning" waar HOOFD POLITIE opstaat. In 1954 heeft de gemeente "een oude ambtsketen" geschonken aan de Vereniging Oud Ede.

Zou dit de bovenvermelde ketting zijn?

Bron: Gem. Arch. Ede, Archieven Gemeentebestuur, nr. 467

COLOFON

DE ZANDLOPER is het orgaan van de Vereniging Oud Ede en verschijnt vier maal per jaar. De contributie bedraagt € 15 per jaar, te voldoen door storting op giro 353.42.68 t.n.v. de Vereniging Oud Ede.

Het **dagelijks bestuur** van de Vereniging wordt gevormd door Hans van Bemelen (voorzitter), Frans Toonen (penningmeester) en Anke der Kinderen (secretaris). Beëindiging lidmaatschap uitsluitend schriftelijk, uiterlijk drie maanden vóór het eind van het jaar.

Ereleden: J.F. van Oosten Slingeland en J.Hartgers.

Directeur van het museum is mevrouw Patty Gonggrijp.

De **redactie** bestaat uit Hans Post, eindredacteur, Frans van Oort, Kees van Lohuizen en Dick Kranen.

U kunt de redactie bereiken via emailadres : hanspost@worldmail.nl

De redactie behoudt zich het recht voor een artikel te weigeren.

Overname van artikelen na schriftelijk toestemming van de Vereniging Oud Ede.

Adres voor vereniging, museum en orgaan: Museumplein 7, 6711NA Ede, tel. 0318 - 619554. E-mail: historischmuseumede@hetnet.nl.

Internet: www.historischmuseumede.nl.

Het museum is open 's middags van 13.30 tot 17.00 uur, op zondag van 13.30 tot 16.00 uur. (maandag gesloten)

Productie van het blad : Drukkerij Frouws.

ISSN 1384-7090

HET HISTORISCH MUSEUM BEDANKT ZIJN SPONSORS

AAA Administratiekantoor
Advocatenkantoor Hage
Art & Identity
Autobedrijf J.C. van Roekel
Axi Keukencentrum
Café de Pineut
Fromangerie Bellestein
De Heus Optiek
Drogisterij Karens
Van de Bunt, Era Makelaars
Van der Kolk Ede. B.V.
Garagebedrijf Rien Meijer
Geurt van Heusden, groenten -en
fruitspecialzaak

Hoom Makelaardij
't Oude Politiebureau, Tapascafé,
restaurant & vergaderaccomodatie
Hulsmann en Partners, Makelaars
Hypotheek Visie Ede
jacvanderwiel.nl (fotograaf)
Keus Verenigde Bedrijven
Kunsthandel Simonis & Buunk
Posthuma & Schutte, Notarissen
RVS verzekeringen
Wijnhandel Borg
Tandartsen Ede
Visgilde Rijsemus

Wilt u ook sponsor worden?

Vanaf een bijdrage van 100 euro per jaar verschijnt uw naam ook op deze lijst èn op het bord in de hal van het museum.

een winkel
vol (cadeau-)
ideeën voor
binnen en
buiten

Geels

E D E

Grotestraat 111, Ede Tel.: 0318 61 92 92
geels@geelsede.nl www.geels-edede.nl

voor een
volledige
impressie
bezoek
onze
internet
site

Fahrenheitstraat 24
Postbus 262
6710 BG Ede
Tel. : (0318) 624 523
Fax: (0318) 625 161

- 24 uurs glasservice
- Onderhoudsschilderwerk
- Nieuwbouw
- Utiliteitsbouw
- Isolatieglas
- Voorzetramen
- Rolluiken
- Zonweringen enz.

R
e
s
t
a
u
r
a
n
t

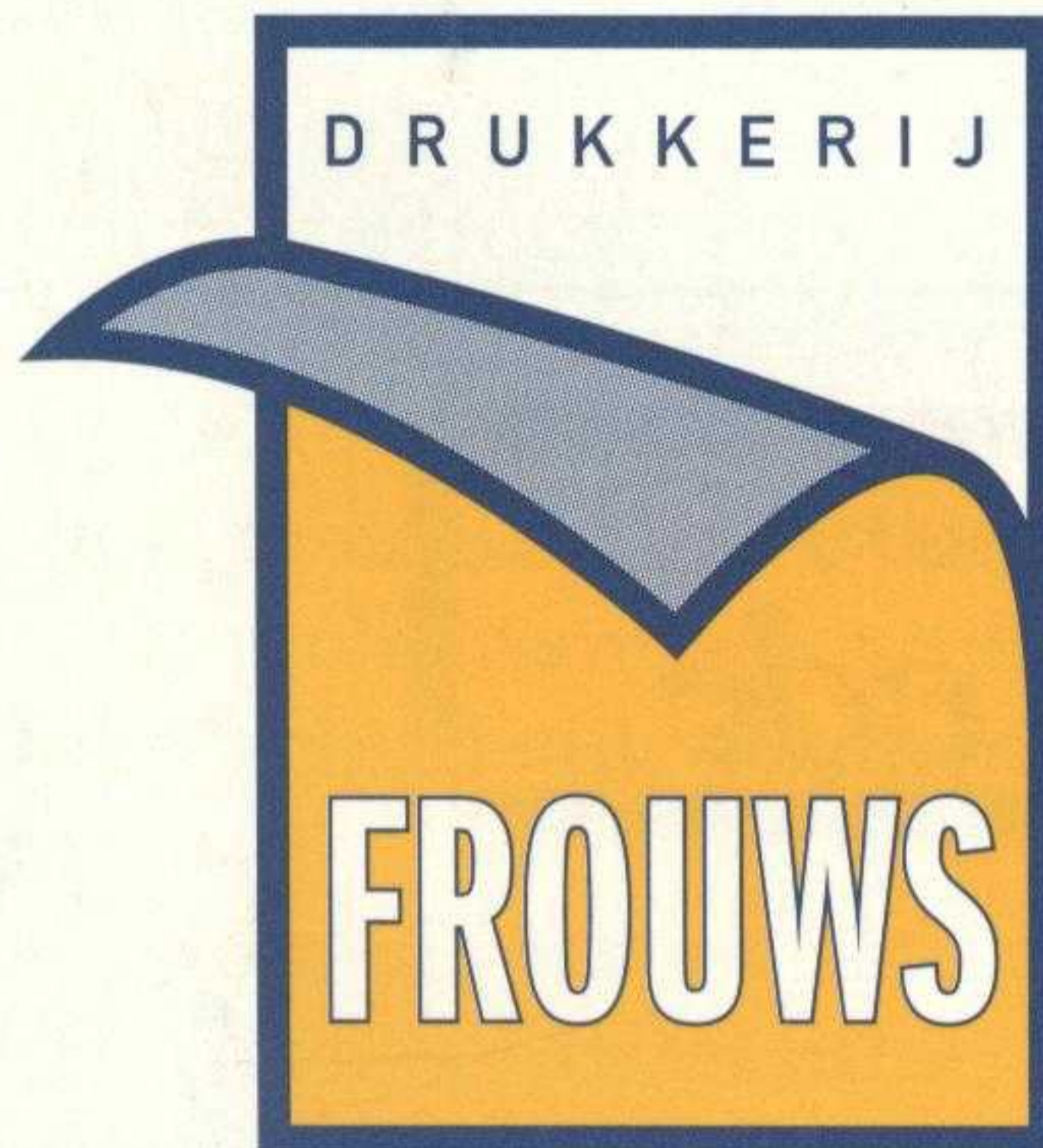
Anders & Co

A l l e s i s e r a n d e r s . . .

Stationsweg 14 • 6711 PP Ede • tel. 0318 612335 • www.andersenco.nl

Periodieken, handelsdrukwerk,
brochures en folders

met vakmanschap vervaardigd bij:

Fahrenheitstraat 26, 6716 BR Ede, tel. (0318) 642 111, fax 642 757

Kleef

Reclame en Acquisitiebureau

*Gespecialiseerd in: Clubbladen, Programmabladen,
Personeelsbladen, Openingsbrochures*

Wandscheerstraat 37, 6717 KP Ede, telefoon 0318 645542, fax 0318 645543
mobiel 0624 589136 e-mail a.kleef@planet.nl

MONDIAL MOVERS

Waaijberg verhuizers B.V.

Vlekkeloos verhuizen

overzee en over land

Ede Tel. (0318) 62 45 55 ■ Hoogezand Tel. (0598) 39 98 20
www.waaijberg.nl ■ info@waaijberg.nl

